

**Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta**

Alexandra Vinklárková

**Efektivní realizace participačních práv dítěte v agendách Úřadu pro mezinárodněprávní
ochranu děti**

Diplomová práce

**Olomouc
2019**

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Efektivní realizace participačních práv dítěte v agendách Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.

V Olomouci,

.....

Alexandra Vinklárková

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí své diplomové práce JUDr. Renátě Šínové, Ph.D. za její pomoc, vstřícnost a odborné rady při vedení diplomové práce. Dále bych ráda poděkovala Mgr. Petře Michalové, Dis. za pomoc s praktickou částí této práce.

Obsah

Seznam použitých zkratk	6
Úvod	7
1. Teoretická část	10
1.1. Vymezení základních pojmů	10
1.1.1. Pojem „dítě“	10
1.1.2. Participace, participační práva	12
1.1.2.1. Realizace participačních práv dítěte	15
1.1.2.2. Zásada nejlepšího zájmu dítěte a jeho skutečný názor	21
1.1.2.3. Korespondence nejlepšího zájmu dítěte s participačním právem	30
2. Praktická část	33
2.1. Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí	33
2.2. Participačních práva dítěte v agendách Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí	35
2.2.1. Obecné otázky na respondenty	35
2.2.2.1. „Dítě“ a „participace dítěte“ v agendách ÚMPOD v kontextu dotazníku	36
Závěr	44
Seznam použitých zdrojů	48
Shrnutí	54
Summary	55
Klíčová slova	56
Příloha 1- Dotazníkové šetření na ÚMPOD	57
Seznam použitých zkratk	6
Úvod	7
1. Teoretická část	10
1.1. Vymezení základních pojmů	10
1.1.1. Pojem „dítě“	10
1.1.2. Participace, participační práva	12

Naformátováno: Standardní písmo odstavce, Kontrolovat pravopis a gramatiku

Naformátováno: Standardní písmo odstavce, Kontrolovat pravopis a gramatiku

Naformátováno: Standardní písmo odstavce, Kontrolovat pravopis a gramatiku

Naformátováno: Standardní písmo odstavce, Kontrolovat pravopis a gramatiku

Naformátováno: Standardní písmo odstavce, Kontrolovat pravopis a gramatiku

Naformátováno: Standardní písmo odstavce, Kontrolovat pravopis a gramatiku

Naformátováno: Standardní písmo odstavce, Kontrolovat pravopis a gramatiku

Naformátováno: Standardní písmo odstavce, Kontrolovat pravopis a gramatiku

1.1.2.1	Realizace participačních práv dítěte	15
1.1.2.2	Zásada nejlepšího zájmu dítěte a jeho skutečný názor	21
1.1.2.3	Korespondence nejlepšího zájmu dítěte s participačním právem	30
2	Praktická část	33
2.1	Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí	33
2.2	Participační práva dítěte v agendách Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí	35
2.2.1	Obecné otázky na respondenty	35
2.2.2	„Dítě“ a „participace dítěte“ v agendách ÚMPOD v kontextu dotazníku	36
	Závěr	43
	Seznam literatury	47
	Monografie	47
	Komentáře	48
	Odborné časopisy	48
	Judikatura	49
	Internetové zdroje	49
	Právní předpisy	51
	Mezinárodní smlouvy	51
	Důvodové zprávy	52
	Sborníky	52
	Příloha 1	53

Naformátováno: Standardní písmo odstavce, Kontrolovat pravopis a gramatiku

Naformátováno: Standardní písmo odstavce, Kontrolovat pravopis a gramatiku

Naformátováno: Standardní písmo odstavce, Kontrolovat pravopis a gramatiku

Naformátováno: Standardní písmo odstavce, Kontrolovat pravopis a gramatiku

Naformátováno: Standardní písmo odstavce, Kontrolovat pravopis a gramatiku

Naformátováno: Standardní písmo odstavce, Kontrolovat pravopis a gramatiku

Naformátováno: Standardní písmo odstavce, Kontrolovat pravopis a gramatiku

Naformátováno: Standardní písmo odstavce, Kontrolovat pravopis a gramatiku

Naformátováno: Standardní písmo odstavce, Kontrolovat pravopis a gramatiku

Naformátováno: Standardní písmo odstavce, Kontrolovat pravopis a gramatiku

Naformátováno: Standardní písmo odstavce, Kontrolovat pravopis a gramatiku

Naformátováno: Standardní písmo odstavce, Kontrolovat pravopis a gramatiku

Naformátováno: Standardní písmo odstavce, Kontrolovat pravopis a gramatiku

Naformátováno: Standardní písmo odstavce, Písmo: Kurzíva, Kontrolovat pravopis a gramatiku

Naformátováno: Standardní písmo odstavce, Kontrolovat pravopis a gramatiku

Naformátováno ... [1]

Naformátováno: Standardní písmo odstavce, Kontrolovat pravopis a gramatiku

Naformátováno: Standardní písmo odstavce, Kontrolovat pravopis a gramatiku

Naformátováno: Standardní písmo odstavce, Kontrolovat pravopis a gramatiku

Naformátováno: Standardní písmo odstavce, Kontrolovat pravopis a gramatiku

Naformátováno: Standardní písmo odstavce, Kontrolovat pravopis a gramatiku

Naformátováno: Standardní písmo odstavce, Kontrolovat pravopis a gramatiku

Naformátováno: Standardní písmo odstavce, Kontrolovat pravopis a gramatiku

Naformátováno: Standardní písmo odstavce, Kontrolovat pravopis a gramatiku

Naformátováno: Standardní písmo odstavce, Kontrolovat pravopis a gramatiku

Naformátováno: Standardní písmo odstavce, Kontrolovat pravopis a gramatiku

Naformátováno: Standardní písmo odstavce, Kontrolovat pravopis a gramatiku

Naformátováno: Standardní písmo odstavce, Písmo: Kontrolovat pravopis a gramatiku

Seznam použitých zkratk

OZ	zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
ZŘS	zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních
OSŘ	zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád
Úmluva	Úmluva o právech dítěte (Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb.)
Pokyny výboru ministrů RE	-Pokyny výboru ministrů Rady Evropy o justici vstřícné dětem
ZSPOD	Zákon o orgánu sociálně-právní ochrany dětí
OSPOD	Orgán sociálně-právní ochrany dětí
ÚMPOD	Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí
ESLP	Evropský soud pro lidská práva
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
<u>NS</u>	<u>Nejvyšší soud</u>
<u>ÚS</u>	<u>Ústavní soud</u>

Naformátováno: Písmo: Tučné, Bez podtržení, Barva písma: Automatická

Naformátováno: Písmo: Tučné

Naformátováno: Písmo: Tučné, Bez podtržení, Barva písma: Automatická

Úvod

Chránit život a práva dítěte je celoživotním úkolem rodičů i dalších osob, které se na péči o dítě a jeho výchově podílejí a odpovídají za její řádný výkon. Jsou chráněny takové hodnoty, které jsou nezávislé, v čase trvalé a neměnné a nezávislé na vůli člověka. Tyto premisy splňují podobně vztahy mezi rodiči a dětmi. Nastane-li situace, že dítě cítí ohrožení na životě nebo na svých právech, tuto situaci by mělo sdílet nejprve s rodiči či jinými osobami, v jejichž péči se nachází, a ti by měli podniknout adekvátní kroky směřující k ochraně jeho života, práv a oprávněných zájmů.

Někdy ale nastanou situace, kdy dítě tyto osoby o pomoc požádat nemůže a to z důvodu, že rodiče či další výše zmíněné osoby přímo porušují jeho práva, nebo situaci dítěte ignorují a nechtějí ji řešit, případně ji řeší způsobem, který není v jeho nejlepším zájmu. Obzvláště kriticky je nutno nahlížet na situaci, kdy má dítě pouze jednoho rodiče a s druhým není v kontaktu, buď proto, že je mu v tomto kontaktu bráněno, nebo proto, že o něho druhý rodič nemá zájem. Takové dítě se spoléhá na pomoc pouze jediného rodiče a v případě, že tento rodič situaci dítěte řešit nechce nebo nemůže, je odkázáno na pomoc zvenčí prostřednictvím institutů, které český právní řád nabízí k jeho ochraně.

Dítě je osobou, která se vyvíjí a v průběhu vývoje potřebuje různou intenzitu kontroly a dohledu či vyšší míru ochrany. Přítom však není, jak již bude uvedeno, pouze objektem, vůči němuž je rodičovská zodpovědnost realizována, ale má také tzv. participační práva, např. právo posoudit dosah opatření jeho se týkajících, právo vytvořit si vlastní názor a svobodně jej projevit, právo obdržet potřebné informace či právo být slyšeno v soudním řízení, v němž se rozhoduje o jeho záležitostech, a tedy i o něm samém. Práva dítěte se odvíjejí od jeho věku a rozumové vyspělosti.

Přijetím legislativy týkající se rekonstrukce soukromého práva došlo mimo jiné ke změnám, které mají dopad na právo dítěte být slyšeno. Tuto skutečnost potvrzují i odborníci na soukromé právo; v jejich díle rekapitulujícím pět let účinnosti velké občanského zákoníku.¹ Zde mimo jiné rekapituluje přínos „nového“ soukromého práva a poukazuje i na vývoj práv týkajících se nezletilých dětí a jeho nutnost je chránit. V souvislosti s tímto konstatují, že nová koncepce rodičovské odpovědnosti zakotvená do občanského zákoníku a inspirovaná principy evropského rodinného práva zajišťuje nezletilému dítěti vysoký standard ochrany. Jako druhá strana téže mince garantuje rodičovská odpovědnost rovnováhu mezi rodiči

¹—BEZOUŠKA, Petr, HAVEL, Bohumil, HULMÁK, Milan, MELZER, Filip, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, PIHERA, Vlastimil, RONOVSÁ, Kateřina, TELEČ, Ivo. Pět let poté: Nové soukromé právo v předškolním věku. *Právní rozhledy*. 2019, č. 1, s. 5.

nezletilého dítěte, zejména tím, že náleží oběma a její obsah je formulován tak, aby zohlednil právo nezletilého dítěte na plnohodnotný rodinný život a respektoval jeho nejlepší zájem. A právě jako legislativa v čase, stejně se vyvíjí nazírání na dítě optikou jednotlivých institutů práva.

Participační práva dětí jsou odrazem skutečnosti, že dítě není objektem právních vztahů, jak k němu často přistupují někteří rodiče vykonávající povinnosti a práva z rodičovské odpovědnosti, ale často i další orgány a subjekty, které jsou zapojeny do řešení situace rodiny, nejčastěji do řízení o úpravu poměrů dítěte, jehož rodiče spolu nežijí, nebo rodičovského konfliktu. Ale dítě není objektem ani při realizaci svých práv a při jejich ochraně. Dítě je subjektem těchto práv, má samo právo vědět o tom, co se bude v jeho životě dít, jaká práva má a, jak je může realizovat.

Cílem první, teoretické části této diplomové práce je především vymezit instituty týkající se dětí a jejich práv, popsat některé problémy s nimi spojené, přiblížit, jak jsou vnímány praxí a praktikujícími osobami, které s dětmi přímo či nepřímo pracují a v rámci jedné části mé diplomové práce hodnotí právě mnou nastolené otázky, které jsou položeny právě v souvislosti s první částí mé diplomové práce, kde poukazují na problémy s nimi spojené a nabízím dílčí závěry. Cílem první části práce je tedy definovat pojmy „*dítě*“, „*participace dětí*“ a „*participace*“ s ohledem na jednotlivé předpisy vnitrostátní, ale zejména mezinárodní. Dále zjistit, co to participace dětí teoreticky vůbec je a jak by dle právní úpravy měla vypadat.

V druhé, praktické, části této diplomové práce je cílem získané poznatky z části první převést do praxe z pohledu pracovníků Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí. Cílem práce by zejména z informací, které se mi dostanou z dotazníků a dostupných pramenů osvědčit, jaká je situace z praktického hlediska. Zdali se v čase mění, jaké postavení má dítě v rámci řízení, které se ho týká. Zdali je dítě v řízení spíše objektem, nebo subjektem. Co je účelem participačních práv, k čemu mají sloužit a jak jsou tato práva realizována, zdali je právem dítěte být slyšeno nebo je nutno vždy dítě vyslechnout a jakou optikou přistupovat k jednotlivým dílčím právům v rámci nejlepšího zájmu dítěte a práva na spravedlivý proces. Druhá část této práce tedy nabízí praktický pohled na výše představené otázky, prostřednictvím pracovníků Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí.

Závěr pak komparační a deskriptivní metodou popisuje získané poznatky a spojuje jednotlivé části mé diplomové práce podtržené osobním názorem na představené téma.

Hlavním cílem této práce je získat odpověď na výzkumnou otázku, jakým způsobem jsou upravena participační práva dítěte v českém právním řádu. A potvrdit hypotézu, že

Naformátováno: Písmo: Kurzíva, Bez podtržení, Barva písma: Automatická

Naformátováno: Písmo: Kurzíva, Bez podtržení, Barva písma: Automatická

Naformátováno: Písmo: Kurzíva, Bez podtržení, Barva písma: Automatická

jestliže jsou tato práva kvalitně nastavena přijatou legislativou, pak není problém o jejich dodržování a naplňování v praxi.

1. Teoretická část

1.1. Vymezení základních pojmů

Začátek své diplomové práce věnuji definici základních pojmů, které souvisejí s problematikou participačních práv dítěte v agendách Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu. Jako první se zaměřím na obecnou charakteristiku pojmu „dítě“ z pohledu národní i mezinárodní právní úpravy. Dále se zaměřím na vymezení pojmu „práva dítěte“, včetně práv participačních. Závěrem kapitoly se zaměřím na ÚMPOD samotný, analýzu jeho činnosti před zahájením Projektu a do popisu projektu samotného. Cílem této kapitoly je tedy vymezení výše zmíněných pojmů pro účely práce samotné.

1.1.1. Pojem „dítě“

Pojem dítě nalezneme v českém i v mezinárodním právu na mnoha místech. Různá právní odvětví definují dítě podle vlastních kritérií. Jednotnou definici pojmu však v českém právu nenajdeme.

Vnitrostátní právo hledí na pojem dítě ve dvojím významu. Prvně jako na fyzickou osobu a její vztah k rodičům, jde tedy o potomka (tzv. descendenta) v prvním stupni příbuzenské linie bez ohledu na věk či svéprávnost.² Dále pak jako na fyzickou osobu považovanou za nedospělého jedince, kterému je s ohledem na nižší věk a slabší postavení právem přiznán zvýšený stupeň ochrany.³ Přičemž podstatné je vymezení druhé, protože participační práva dítěte jsou projevem jeho ochrany.

V českém právním řádu je pojem částečně definován v ust. § 2 odst. 1 ZSPOD, když uvádí, že „dítětem se rozumí nezletilá osoba“. Pokud bychom pojem dítě hledali v OZ, hledali bychom marně. OZ sice pojem dítě na mnoha místech užívá, ale jeho legální definici nedisponuje, ač mu na mnoha místech přiznává práva. „Absence jeho jednoznačného vymezení vede k paradoxní situaci, kdy poměrně přesně víme, jaká práva jsou subjektu přiznaná, avšak nevíme, komu vlastně práva přiznat.“⁴ Pro vymezení pojmu, tedy budeme muset dojít cestou právního výkladu ustanovení § 30 OZ o právní osobnosti a zletilosti.

Zletilostí se dle § 30 odst. 1 OZ rozumí časová hranice, do které je osoba považována za dítě a náleží jí právní ochrana. Důvodová zpráva k tomuto ustanovení říká, že „zletilosti nabývá člověk dosažením osmnácti let věku. Rozlišení osob na zletilé i nezletilé se tedy pojí s

² HENDRYCH, Dušan. *Právní slovník*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 157.

³ SCHÖN, Monika. *Koho české právo rozumí pod pojmem dítě? Právo a rodina*, 2013, roč. 15, č. 3, s. 17.

⁴ Tamtéž

*jediným kritériem, kterým je dosažení určitého věku.*⁵ Toto ustanovení konkretizuje § 601 odst. 1 OZ, který říká, že „osoba dovrší osmnáct let na samém začátku dne, ve kterém člověk dovršuje osmnáctý rok věku, tedy v 00.00 hod dne osmnáctých narozenin.⁶ Navazující, druhý odstavec § 30 OZ nám dále stanoví, že plnou svéprávnost, tedy způsobilost vlastním jednáním nabývat práva a povinnosti v celém rozsahu, může člověk nabýt již před nabytím zletilosti, a to přiznáním svéprávnosti nebo uzavřením manželství. O dítěti je tedy možné mluvit do dosažení zletilosti.

Co se dolní hranice týče, tedy časového okamžiku od kdy již mluvíme o dítěti, je třeba nahlédnout do ustanovení OZ, týkající se fyzických osob a vymezení právní osobnosti člověka. Dle § 15 odst. 1 se právní osobností rozumí způsobilost mít v mezích právního řádu práva a povinnosti, tuto zákon člověku přiznává dle § 23 od narození až do smrti. Dále však v § 25 stanoví, že i na počaté dítě se hledí jako na narozené, pokud to vyhovuje jeho zájmům, a stanovuje vyvratitelnou právní domněnku o tom, že se dítě narodilo živé. Pokud se však dítě živé nenarodí, je třeba uplatnit právní fikci, že dítě nikdy neexistovalo. Nenarozené dítě (tzv. nasciturus), tudíž požívá právní osobnosti pouze podmíněně. Za podmínky, že se narodí živé, je mu přiznána právní osobnost zpětně, již od početí a je s ním tudíž třeba počítat jako subjektem práv a povinností.⁷

Vymezení dítěte ve vztahu k činnosti ÚMPOD nalezneme v § 35 odst. 1 ZOSPOD, který stanoví, že jde o děti, které jsou občany České republiky a nemají na jejím území trvalý pobyt a děti, které nejsou občany České republiky a nemají na jejím území povolen trvalý nebo dlouhodobý pobyt ani se na jejím území nezdržují, jestliže jejich rodiče nebo jiné fyzické osoby mající vůči těmto dětem vyživovací povinnost se zdržují v České republice.

Pokud se zaměříme na pojem „dítě“ v měřítku práva mezinárodního, nalezneme jeho definici v Úmluvě o právech dítěte (The Convention on the Rights of the Child, dále jen „Úmluva“), přijaté dne 20. listopadu 1989 Valným shromážděním OSN. Tuto Úmluvu přijala i Česká republika a implementovala ji do českého právního řádu zákonem č. 104/1991 Sb. Vymezení pojmu „dítě“, nalezneme v Úmluvě hned v článku 1, kdy Úmluva stanoví, že „pro účely této úmluvy se dítětem rozumí každá lidská bytost mladší osmnáct let, pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve.“⁸ Úmluva, vymezuje dítě jako subjekt zvláštní ochrany v době od narození do dovršení osmnácti let, dobu před

⁵ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů. Sněmovní tisk 642/0, část č. 1/8.

⁶ ŠÍNOVA, Renáta. *Občanský zákoník § 1-117 velký komentář svazek I*. Praha: Leges, 2013 s. 350.

⁷ LAVICKÝ, Petr. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1-654), I. vydání*, 2014, s. 183 – 185.

⁸ Úmluva o právech dítěte, ze dne 20. 11. 1989.

jeho narozením neřeší. Nascitura však úmluva zmiňuje ve své Preambuli, kdy vyzývá signatáře úmluvy k ochraně dítěte před jeho narozením i po něm.

Generální klauzule Úmluvy tedy dává národnímu právu svobodu, aby se s otázkou legalizace pojmu dítě vyrovnalo samo, což v českém právním pojetí způsobuje jistou roztržičnost a nejednoznačnost. Jak již jsem psala výše, přesná soukromoprávní definice pojmu dítě neexistuje a je nutno k ní dojít cestou právního výkladu. Přesná legální definice termínu dítě v občanském zákoníku by dle mého názoru odstranila možné nejasnosti, ke kterým díky právnímu výkladu dochází. Dítě jako takové v právních vztazích vystupuje jako specifický subjekt a je třeba mu věnovat mimořádnou pozornost. Tato specifická je daná, ve srovnání s dospělým člověkem v biologických, emocionálních, psychických a jiných souvislostech, které způsobují jeho nezralost. Proto je dle mého názoru třeba poskytnout mu zvýšenou péči a zvláštní ochranu. Přesným vymezením pojmu dítě, by tedy dle mého názoru došlo k redukci zbytečných otázek, týkajících se nutnosti poskytování ochrany u toho konkrétního subjektu práva a zefektivnilo poskytování ochrany samotné.

Co se týče dosažení zletilosti, či přiznání svéprávnosti před dosažením osmnáctého roku věku, zde dle mého názoru není možné hovořit o dítěti ve smyslu participačních práv. Účelem participačních práv je totiž ochrana dítěte, jakožto slabšího subjektu. Pokud je dítě natolik rozumově vyspělé, že mu byla svéprávnost přiznána, je dle mého názoru zbytečné chránit jej prostřednictvím participačních práv. „*Můžeme uzavřít, že dítětem pro účely uplatňování jeho participačních práv je dítě, které je nezletilé a není plně svéprávné.*“⁹

1.1.2 Participace, participační práva

Abychom mohli definovat participační práva dítěte, je nejdříve nutné vymezit pojem participace. Pod pojmem participace v akademickém slovníku nalezneme *účast, podíl*; participant je pak „*ten, kdo na něčem participuje, tj. ten, kdo se na něčem spoluičastní, spolupodílí.*“¹⁰ Participaci v právním řízení můžeme chápat jako *odpovědnou účast zainteresovaných osob na pravomoci rozhodovat o své přítomnosti a budoucnosti. Vyjadřuje proces sdíleného rozhodování v záležitostech, které mají vliv na život jedince a společnost, v níž žije.*“¹¹ Na základě této definice je možné participační práva dětí vymezit jako jejich účast na rozhodování v otázkách, jež se týkají všech oblastí jejich života, tedy nejen ve vztahu

⁹ SLANINOVÁ, Kateřina. *Participační práva dítěte*, Diplomová práce, Olomouc 2018, s. 9.

¹⁰ KRAUS, Jiří. *Akademický slovník cizích slov*. 1. vydání. Praha: Academia, 2001, s. 571.

¹¹ KAPLÁNEK, Michal. *Participace dětí a mládeže. Studijní text k předmětu Formy participace v pedagogice volného času* [on-line]. České Budějovice univerzity [cit. 8. března 2019]. Dostupné na < old.tf.jcu.cz/getfile/09830f8e2fb75e34>.

k orgánům veřejné moci, ale také ve vztahu ke školskému zařízení, lékařům, či rodičům v rámci výkonu jejich rodičovské odpovědnosti. Vůči těmto subjektům vystupuje dítě zpravidla jako subjekt slabší, z tohoto důvodu jsou participační práva dítěte chráněna zvláštní úpravou, aby byla tato nerovnost kompenzována.¹²

Participační práva dítěte v sobě zahrnují čtyři základní skupiny práv, jedná se o právo dítěte být informováno, právo vyjádřit svůj názor a své přání, právo svým názorem ovlivnit rozhodnutí a právo svým názorem rozhodnutí zcela určit.¹³ Všeobecný komentář Výboru pro práva dítěte z roku 2016 klade důraz na to, „aby zahrnutí dětí nebylo jen momentální pohnutkou, ale počátkem intenzivní výměny názorů mezi dětmi a dospělými při vývoji zásad, programů a opatření ve všech kontextech, které jsou pro životy dětí relevantní.“¹⁴

Participační práva dítěte poprvé zakotvila Úmluva o právech dítěte. Základem participačních práv je článek 12 Úmluvy, který zabezpečuje dítěti, které je schopno formulovat své vlastní názory, právo tyto názory svobodně vyjadřovat ve všech záležitostech, které se jej dotýkají. Zdůrazňuje přitom povinnost věnovat jeho názorům náležitou pozornost odpovídající jeho věku a úrovni. Aby toto právo bylo naplněno, je nutné dítěti poskytnout možnost být vyslyšeno v každém soudním nebo správním řízení, které se jej dotýká, a to buď přímo, nebo prostřednictvím zástupce anebo příslušného orgánu. Aby si dítě mohlo názor objektivně dotvořit, má na základě čl. 13 a 17 Úmluvy právo na přístup k potřebným informacím.

Úmluva stojí na třech základních východiscích, které jsou v zahraniční literatuře na základě vymezení Nigela Cantwella z roku 1993 definovány jako tři „P“: „*provision*“, „*protection*“ a „*participation*“.¹⁵ V překladu se jedná o péči, tedy zajištění základních potřeb dítěte, jeho ochranu a právo a možnost participace dítěte. Kdy právě participační práva představují základ pro uplatnění všech dalších práv.¹⁶

Další zdroj participačních práv dětí nalezneme také v Evropské listině základních práv konkrétně v článku 24 odst. 1, kde je uvedeno, že „*právem dítěte je svobodně vyjadřovat svůj názor na všechny záležitosti, které se ho týkají a k jeho názoru se musí*

¹² SCHÖN, Monika. *Výchova dítěte: Právo rodičů v. právo státu. Dny práva 2011- Days of Law2011*. Brno: Masarykova univerzita, 2012 s. 37.

¹³ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Rodinné právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 31-35.

¹⁴ *Všeobecný komentář Výboru pro práva dítěte č. 12 (2009), ze dne 1. července 2009* [online]. vlada.cz, [cit. 19. března 2018] Dostupné na < <https://www.vlada.cz/assets/ppov/rtp/vybory/pro-prava-ditete/Preklady-dokumentu-OSN.pdf> >.

¹⁵ MILNE, Brian. *Rights of the Child: 25 Years After the Adoption of the UN Convention*. Springer, 2015. s. 108.

¹⁶ PARKES, Aisling. *Children and International Human Rights Law: The Right of the Child to Be Heard*, London: Routledge. 2013. s. 39.

Naformátováno: Písmo: Kurzíva, Bez podtržení, Barva písma: Automatická

Naformátováno: Mezera Před: 0 b.

přihlížet s ohledem na jeho věk a vyspělost.“ Je nutno podtrhnout, že i Ústavní soud ve své judikatuře zdůrazňuje důležitost participačních práv dětí v řízeních, které se jich týkají. Děti mají mít právo být slyšeny a vyjádřit svůj názor, na nějž by pak měl být brán patřičný ohled, ve všech věcech, které se jej týkají, jak vyplývá z čl. 12 Úmluvy o právech dítěte. Dítě je totiž nositelem práv - subjektem, nikoliv objektem, a jako takové by mimo jiné mělo být vždy též informováno o svých právech a mělo by mu být umožněno je vykonávat tak, jak odpovídá jeho schopnosti formulovat svůj názor a okolnostem případu (srov. z poslední doby nálezy sp. zn. II. ÚS 2919/14 ze dne 20. 1. 2015 či sp. zn. II. ÚS 2943/14 ze dne 16. 6. 2015).¹⁷

Předpisem upravujícím participační práva dítěte v českém právním řádu je **OZobčanský zákoník**, který hovoří o právu dítěte na informace. Toto právo upravuje na dvou místech, v § 867 ukládá soudu povinnost poskytnout dítěti potřebné informace pro vytvoření a sdělení vlastního názoru před rozhodnutím, týkajícím se jeho zájmu. Pokud dítě není schopno si na základě těchto informací názor vytvořit, či jej sdělit je soud povinen vyslechnout jeho zástupce. Názoru dítěte je soud povinen věnovat patřičnou pozornost. Dále zmiňuje participační právo na informace dítěte s ohledem na rodičovskou odpovědnost v § 875.

Dalším tuzemským právním předpisem obsahujícím participační práva dítěte je zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dítěte (dále jen „ZOSPOD“), který v § 8 odst. 2 a odst. 3 zakotvuje právo vyjadřovat vlastní názory a získávat relevantní informace v záležitostech sociálně-právní ochrany dítěte.

Mimo hmotněprávní ustanovení nalezneme úpravu participačních práv dítěte také v procesně právních předpisech. Konkrétně v § 100 odst. 3 zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu (dále jen „OSŘ“) a v § 20 odst. 4 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních (dále jen „ZŘS“). Ustanovení § 100 odst. 3 OSŘ zavádí povinnost soudu zjistit názor dítěte jeho výsledkem, případně výsledkem jeho zástupce. Dále je v rámci zákona o zvláštních řízeních soudních obsaženo ustanovení § 20 odst. 4 ZŘS, které pro případ účasti dítěte v řízení, zakotvuje pravidlo, na základě něhož je soud povinen poskytnout dítěti, v případě, že je schopno pochopit situaci, relevantní informace o soudním řízení a o důsledcích vyhovění jeho názoru včetně důsledků soudního rozhodnutí. Toto ustanovení obsahově navazuje na § 867 OZ a § 100 odst. 3 OSŘ, a propojuje tak soukromoprávní úpravu participačního práva dítěte.¹⁸

¹⁷ Usnesení Ústavního soudu ze dne 19. 5. 2016, sp. zn. I. ÚS 1176/16, bod 14.

¹⁸ JAVOREKOVÁ, -Alexandra. *Právní postavení dítěte se zřetelem k participačnímu právu*, Praha, 2016. s 17.

Navzdory všem právním, která jsou dítěti v rámci participace přiznány, je nyní na místě zmínit slova Ústavního soudu týkající se jeho názoru na dětskou participaci, který ve svém usnesení tvrdí, že „*právo nezletilého svobodně vyjádřit svůj názor ve všech věcech, které se ho týkají, je jeho nepopiratelným právem umožňujícím, byť jen do určité míry, vyrovnat nerovné postavení např. ve vztahu k jeho rodičům, případně koliznímu opatrovníkovi, přesto konečné hodnocení (posouzení) zájmů nezletilého přísluší dospělým.*“¹⁹

Tento názor potvrzuje i následující obecně sdílená definice dítěte, která tvrdí, že: „*Dítě je nezralá, závislá bytost, neschopná kompetentního rozhodování, o jejímž životě jsou z pozice věku a profese nejpovolnější rozhodnout jiné osoby. Dítě je majetkem rodičů resp. státu.*“²⁰

S těmito názory se však osobně nemohu ztotožnit. Výše zmíněné závěry mají zřejmá opodstatnění, jelikož k rovnosti postavení dítěte vůči dospělému nemůže z vlastní podstaty nikdy dojít. Dítě je sice vůči svým rodičům fakticky slabším subjektem a vzhledem k jeho nezralosti potřebuje korigovat nejen chování, ale i názory samotné, často však k jejich regulaci dochází bez jeho zapojení, což potvrzují i výše zmíněná slova ústavního soudu a následné definice. Tato sdělení zcela shazují veškerou snahu o zvyšování míry dětské participace. Je zcela jasné, že konečné rozhodnutí bude vždy na dospělých, kteří jednají v nejlepší zájmu dítěte. Tento zájem by měl ale vždy v co největším rozsahu zohledňovat názor dítěte samotného.

1.1.2.1 Realizace participačních práv dítěte

Podstatu participace spatřujeme v umožnění mít vliv na řízení a jeho výsledek v soukromých i veřejných procesech jednání. Slouží jak k získání vlivu na rozhodovací činnost, tak k nabytí zkušeností v rozhodování a konzultacích s pracovníky úřadů, s právníky, psychology apod.²¹ Právo dítěte participovat na takových procesech závisí na povaze rozhodnutí, vyvažování zájmů dítěte a rodičů i jedinečných okolnostech konkrétního případu. S právem dítěte participovat koresponduje povinnost soudu dítě vyslechnout, respektive umožnit dítěti sdělit jeho názor, a umožnit, aby toto oprávnění bylo v rámci procesu uskutečněno. Jde o nosnou zásadu českého rodinného práva, ze které však byly soudy judikovány výjimky, které následně dále vykládají a upřesňují použití výše uvedené zásady v řízení tak, aby nebyl popřen samotný účel, ke kterému má participační právo dítěte být určeno. Je nutno zdůraznit, že se nejedná o klasický výsledek, i přesto, že OSŘ stanoví, že

¹⁹ Usnesení Ústavního soudu ze dne 10. 5. 2006, sp. zn. IV.ÚS 288/04-~~bod II.~~

²⁰ ~~Brzobohatý~~**BRZOBOHATÝ, Robin.** *Nejlepší zájem dítěte v mediaci.* In Rogalewiczová R., Cirbusová M. (eds.) *Zájem dítěte v soudní praxi.* Brno: Tribun EU. 2015. s. 21.

²¹ PTÁČEK, Lubomír. *Občanský zákoník: velký komentář. Svazek IV, §655-975 a související společná a přechodná ustanovení.* Praha, Leges, 2016. 1413s.

názor dítěte se zjistí jeho výslechem. Výstup z tohoto výsledku slouží jako důkazní prostředek ke zjišťování skutkového stavu. Výslechem dítěte se nezjišťuje skutkový stav věci nýbrž jeho přání a názory, a to se zřetelem k tomu, aby k těmto názorům mohlo být přihlédnuto. Zjišťování názoru dítěte tak představuje garanci respektování a naplnění nejlepšího zájmu dítěte. Jak konstatuje rozsudek NS ze dne 6. 8. 2009²² cit: „*jakkoliv nemůže být žádných pochyb o tom, že dítě má právo být slyšeno v každém řízení, které se ho dotýká (srov. čl. 12 odst. 2 Úmluvy o právech dítěte publikované pod č. 104/1991 Sb. a § 31 odst. 3 zák. o rod.), neznamená to ještě, že dítě musí být bezpodmínečně v každém takovém řízení slyšeno, zejména v procesní situaci, kdy již pro absenci jiných právně významných skutečností by takový postup či další dokazování bylo zjevně nadbytečné a neúčelné.*“ Soud mimo jiné zdůraznil, že dítě má právo vyjadřovat svůj názor svobodně, což znamená bez manipulace, vlivu nebo tlaku. Požadavek svobody zahrnuje pozitivní i negativní složku.²³ Výkon práva má být konkrétní a hlavně reálnou složkou. S tím koresponduje právo dětí nemít povinnost vykonat takové právo ve všech záležitostech, které se jich týkají. Mohou, ale nemusí se na druhu participace podílet. Mají také právo mlčet, nevyjadřovat se k záležitosti. Právo dítěte nebo dětí rozhodovat nebo se nějak podílet na rozhodnutí závisí na povaze rozhodnutí, vyvažování zájmů dítěte a rodičů i svébytných podmínkách konkrétní situace. Stejně tak možnost dítěte účastnit se osobně, respektive osobní účasti v řízení dává oběma stranám potažmo účastníkům řízení možnost subjektivně zhodnotit celou situaci a stanovit co možná neobjektivněji bez formálního postupu s tlakem na materiální stránku věci rozhodnout co **je** v zájmu dítěte. K tomu Ústavní soud vhodně argumentoval cit: „*Pokud totiž názor nezletilého dítěte vnímá soudce vlastními smysly, eliminuje se riziko dezinterpretace názoru nezletilého dítěte třetí osobou (srov. citovaný § 100 odst. 4 o. s. ř.: „jeho zástupce, znaleckého posudku nebo příslušného orgánu sociálně-právní ochrany dětí“); jsou tak dány větší garance objektivního posouzení názoru nezletilého dítěte. Současně je však třeba garantovat prostředí výsledku v co možná nejvyšší míře „příjemnosti“ (snesitelnosti) pro nezletilé dítě. Je třeba, kupříkladu, vytvořit ze strany soudu poklidnou atmosféru.*“²⁴

Právě osobní setkání s dítětem a zjištění jeho názoru je sice významným momentem celého řízení, přesto nemusí garantovat lidskou důstojnost dítěti žádným způsobem. V praxi se může stát situace např., pakliže je dítě zastupováno třetí stranou např. kolizním opatrovníkem, který je v soudním řízení zcela neaktivní, a to i ve vůči samotnému dítěti, či

²² Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 1. 2010, sp. zn. 30Cdo 1721/2009.

²³ Tamtéž.

²⁴ Usnesení Ústavního soudu ze dne 30. 9. 2010, sp. zn. I. ÚS 2661/10, bod 50.

Naformátováno: Písmo: Kurzíva, Bez podtržení, Barva písma: Automatická

Naformátováno: Písmo: Kurzíva, Bez podtržení, Barva písma: Automatická

který je v řízení byt' aktivní, avšak je názoru zcela opačného s názorem dítěte, je možné, že se dítě bude znovu cítit tak, že je spíše objektem procesu než jeho subjektem, tedy, že jeho život mají v rukou jiní, jen ne dítě samé, a že nemá moc možností a prostředků, které by mohl použít udělat pro to, aby se průběh řízení odehrával tak, jak by si subjektivně přálo²⁵.

Institut kolizního opatrovníka se v takovém případě stává nikoli nástrojem zajištění účinného přístupu dítěte ke spravedlnosti, nýbrž naopak největší překážkou tohoto přístupu. K tomu např. usnesení Ústavního soudu (sp. zn. IV. ÚS 1849/15; IV. ÚS 3290/16), která z různých důvodů, často i v rozporu s existující judikaturou Ústavního soudu, vtělenou do nálezů, dovodila nepřípustnost ústavní stížnosti podané jménem dítěte. V obou zmíněných případech tak byla dětem odepřena z čistě formálně-procesních důvodů možnost, aby byla přezkoumána ústavnost postupu obecných soudů v jejich případech, vyúsťujících v obou případech v jejich oddělení od svých rodičů a v jejich umístění do ústavního zařízení, tj. ve velmi intenzivních zásazích do jejich osobní svobody²⁶.

Lidské důstojnosti dítěte by přitom v podobných případech odpovídal ne až tolik formální, ne-li dokonce formalistický přístup k naplnění podmínek přípustnosti ústavní stížnosti podané jejich jménem, nýbrž spíše přístup přihlížející k materiální podstatě celého problému, a to plně ve světle práva na přístup ke spravedlnosti. Toto právo je sice výslovně normativně zakotvené pouze v čl. 13 Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením, avšak se stejnou platností dopadá též na jiné zranitelné skupiny, včetně dětí, přičemž ve vztahu k dětem je třeba jako jeho normativní základ vnímat čl. 12 odst. 2 Úmluvy. Na vině samozřejmě nemusí být neaktivita kolizního opatrovníka ale také situace, kdy se dítě ani nedozví, že takového opatrovníka vůbec má. K tomuto Ústavní soud příležitostně v aktuální kauze očkovací povinnosti a participačních práva dítěte ve sporu rodičů o jeho očkování popsal, jaká je funkce kolizního opatrovníka a že kontakt mezi opatrovníkem a dítětem je nezbytný- cit: *„funkcí kolizního opatrovníka je pak ochrana zájmů a práv opatrovance, nikoliv bez dalšího prosazování vlastních představ či dokonce zájmů – použitím tohoto institutu stát demonstruje svou odpovědnost za blaho dítěte a mimo jiné naplňuje též právo dětí a mladistvých na zvláštní ochranu dle čl. 32 odst. 1 Listiny (viz náleznost sp. zn. I. ÚS 3304/13, citovaný výše, bod 42). Opatrovnictví také zásadně předpokládá určitou míru kontaktu a komunikace mezi opatrovníkem a opatrovancem, ledaže by to odporovalo nejlepšímu zájmu opatrovance či by to objektivně nebylo možné (například by opatrovanec nebyl schopen*

²⁵ HOFSCHNEIDEROVÁ, Anna. *O konceptu participačních práva dítěte ve světle* [online]. epravo.cz, 11. 9. 2017 [cit. 12. 08. 2019]. Dostupné na <<https://www.epravo.cz/top/clanky/o-konceptu-participacnich-prav-ditete-ve-svetle-nekolika-vybranych-odmitavych-usneseni-ustavniho-soudu-106302.html>>.

²⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 2. 4. 2009, sp. zn. II. ÚS 1945/08.

komunikace s opatrovníkem). Pokud dojde k neshodě mezi stanoviskem kolizního opatrovníka ohledně „objektivního“ zájmu opatrovaného dítěte a vlastním názorem či přáním dotčeného dítěte, pak je záhodno tuto odlišnost dítěti vysvětlit. K takovému kontaktu ani vysvětlení mezi nezletilou vedlejší účastnicí a jejím kolizním opatrovníkem v řízení před obecnými soudy však nedošlo.“²⁷

Pokud takové dítě vůbec neví, že je řádným účastníkem řízení a že jej v tomto řízení někdo zastupuje a jak, či dokonce že je vůbec vedeno řízení v jeho věci, pak zpravidla dochází k porušení jeho práva dle čl. 38 odst. 2 Listiny. I dítě má právo být důležitým subjektem a účastníkem řízení, nikoli jen objektem ochrany a pasivním pozorovatelem rozhodování o své záležitosti.²⁸

Je zřejmé, že plná implementace předmětného práva vyžaduje řadu opatření podporujících obecně přístupnost předmětných řízení pro kategorii dětí jako takovou a zajišťujících též možnost přijmout přiměřené úpravy ve vztahu ke konkrétnímu dítěti, bude-li mít specifické, individuální potřeby, které by mu jinak ve skutečné a účinné účasti v řízení bránily. Jak ukazuje zkušenost České republiky, jedná se přitom o otázku, jejíž řešení je poměrně náročné na čas.

Ostatně čas, ač se to prima facie nezdá, hraje právě u řízení s dětmi velmi vysokou roli. Jednou z podmínek participace dítěte je věk dítěte. Věk je individuální, zjiřitelná a ověřitelná skutečnost. Věk však není soběstačný. Výbor pro práva dítěte odrazuje od využívání věkové hranice pro formy participace, protože to omezuje implementační i aplikační rozsah ustanovení. I dítě, které se ještě nevyjadřuje verbálně, je schopno se vyjádřit nonverbálně.²⁹ Stejně tak je nutno pohlížet na horní hranici věku dítěte a s ním spojenou rychlost řízení, který je nedílnou součástí práva na spravedlivý proces. Otázkou samozřejmě zůstává, jaká lhůta je pro řízení přiměřená. V České republice je rozhodně „nejpopulárnější“ (samozřejmě ne ve smyslu „obecně známý“) příkladem neúspěšného vymáhání a dlouhé časové prodlevy sága českých otců, kterým po rozvodu zbyl z rodiny fyzicky v ruce pouze rozsudek, který jim přiznává právo na kontakt s jejich dítětem, toto právo však zůstává pouze formální a státní orgány nemají vůli či schopnost je vymoci. Jde tedy o kombinaci nevykonání soudních rozhodnutí a průtahů v řízení.

²⁷Nález Ústavního soudu II. ÚS 725/18, bod. 60.

²⁸Tamtéž.

²⁹PTÁČEK, Lubomír. *Občanský zákoník § 1-117 velký komentář svazek I*. Praha: Leges, 2013 s. 1413s.

Nejznámějším se stal případ Luboše Patery.³⁰ Tomu se v únoru 1989 z manželství s R. P. narodil syn L. P. Zanedlouho poté R. P. stěžovatele opustila a odešla žít k mamince. Dítě bylo hned roku 1989 svěřeno do péče otci, když Okresní soud v Kladně shledal, že R. P. není schopna odpovídajícím způsobem zajistit výchovu nezletilého, zejména pro konzumaci alkoholu a svou celkovou nezralost. Stěžovatel si dítě odvedl od matky, a to proti její vůli. Mezitím byl rozsudek okresního soudu zrušen a novým předběžným rozhodnutím bylo dítě svěřeno pro svůj nízký věk matce. Soud mimo jiné konstatoval, že je v nejlepším zájmu dítěte obnovení vztahu s otcem, které matka zpřetrhala. Totéž bylo poté potvrzeno i meritorním rozsudkem. Matka setkáním syna se stěžovatelem spíše bránila, takže v době od 30. dubna 1994 do 20. září 1996 se uskutečnilo pouze devět setkání. Některá z nich proběhla za přítomnosti sociálních pracovníků a pravděpodobně také příslušníků bezpečnostních agentur, které si najala R. P.. Soudy opakovaně vyzývaly R. P., aby otci styk se synem umožňovala, ovšem nepříliš úspěšně. K tomu jí byly opakovaně ukládány pokuty ve výši 1.000,- Kč za každý zmařený styk stěžovatele s dítětem. Následovala dlouhá řada soudních rozhodnutí, zapojil se i ÚS a ombudsman, R. P. byla dokonce obžalována z trestného činu maření výkonu úředního rozhodnutí o právu stěžovatele na styk s dítětem. Celá situace se samozřejmě podepisovala především na dítěti. Dle znaleckého posudku z oboru psychiatrie vypracovaného v roce 2004 na žádost rodiče trpěl L. P. vážnou formou syndromu zavrženého rodiče, způsobeného jeho „naprogramováním“ ze strany R. P. A jaký byl konec opravdového příběhu? V roce 2007 dosáhl stěžovatelův syn zletilosti. Již v roce 2000 podal stěžovatel oznámení k výboru pro lidská práva. Těžištěm jeho námitky týkajících se délky řízení byla nečinnost soudů, stejně tak, že nebyl naplněn zájem dítěte. Poukázal, že věc není složitá a že napětí mezi rodiči je důsledkem neschopnosti českých soudů zajistit výkon svých vlastních rozhodnutí. ESPL nejprve souhlasil s názorem vlády, že za vzniklé průtahy v řízení je do značné míry zodpovědný stěžovatel. Avšak i s přihlédnutím k faktu, že použití některých opravných prostředků nebylo opodstatněné, stejně tak k roli dítěte v řízení, jehož délka 15 let v návaznosti na věk dítěte tak postrádala v konečném důsledku smysl. Je třeba dodat, že stěžovatelův syn je sice dne již plnoletý, stěžovatel u ESPL zvítězil, ovšem jeho spor s ČR stále pokračuje, neboť se soudil o přiměřené zadostiučinění za průtahy, jak ukazuje náleží I. ÚS 562/11 ze dne 12. 7. 2011, kterým byla zrušena dosavadní rozhodnutí příznávající mu nepřiměřeně nízké zadostiučinění.³¹

Naformátováno: Písmo: Kurzíva, Bez podtržení, Barva písma: Automatická

³⁰ MOLEK, Pavel. *Právo na spravedlivý proces*. Praha: Wolters Kluwer, 2012. 289 s.

³¹ Tamtéž

Odpověď na Problematiku, jakým způsobem, v jakém časovém horizontu rozhodnout v návaznosti na názor dítěte i podané opravné prostředky nabízí ESLP v hranici kolem-okolo dvou let. V rozhodnutí³² týkajícím se tzv. mezinárodních únosů dětí, kdy matka, slovenská občanka odvezla dítě do Slovenské republiky. Nutno podotknout, že otec byl občanem Španělska. Tento podal žalobu u prvoinstančního soudu v Bratislavě 1 v souladu s mezinárodními smlouvami³³. Mimo jiné uvedl, že se domnívá, že bylo uneseno jeho dítě matkou na území Slovenské republiky. Matka podala na Ústavní soud stížnost, o čemž stěžovatel nebyl informován. Bylo rozhodnuto, že došlo k porušení práva dítěte a to s ohledem na skutečnost, že jeho ustanovený zástupce se jednání před prvostupňovým soudem bez vážného důvodu neúčastnil. Nikdo se tedy k věci nevyjádřil jménem a v zájmu dítěte. V této věci mimo jiné slovenský Ústavní soud judikoval, že v rozsahu týkajícím se dítěte, měl být názor dítěte (v té době 2 roky) předestřen jeho zástupcem, kterého ustanovil soud, jehož neúčast nepředstavovala přesvědčivý důvod pro rozhodnutí ve věci bez znalosti názoru dítěte. ESLP uzavřel, že vrácení věci obecným soudům v projednávané věci, vyústilo v prodloužení řízení, což mělo v případech tohoto typu význam pro výsledek řízení. Výsledkem bylo, že po dlouhou dobu nerozhodl o statutu dítěte žádný soud, jelikož slovenské soudy neměly pravomoc a španělské soudy neměly praktickou možnost, přičemž takový stav věci rozhodně nebyl v souladu s nejlepším zájmem dítěte. Další situace, kdy docházelo k formálnímu uplatňování povinnosti vyslechnout dítě je dohledatelná v judikatuře NS.³⁴

Dílčím závěrem lze shrnout, že nejlepší zájem dítěte by měl být na prvním místě a měl by na něj být kladen velký důraz a to určitě proporcionálně větší než ostatním zájmům. Nemělo by docházet pouze k mechanické aplikaci, ale mělo by se vycházet z konkrétních okolností případu, délce procesu, věku dítěte a dalších aspektů, jehož výsledkem by měl být, pakliže bude materiálně aplikována povinnost vyslechnout dítě, zjištěn jeho skutečný názor. K tomu by měla především dopomoci jeho osobní účast na řízení a zjištění jeho skutečného názoru, které by mělo přispět k objektivnímu zjištění pravdy oproštěné od formalismů a paternalistického přístupu státu. Ostatně odpovědnost za dodržení tohoto práva Ústavní soud přímo dovodil.³⁵ Úmluva o právech dítěte nestanoví žádnou věkovou hranici, která by realizaci participačních práv dítěte nějakým způsobem limitovala. V zásadě tedy platí, že

³² [Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 3. 6. 2014 ve věci Lopez Guio proti Slovensku, stížnost č. 10280/12](#)

³³ [Haagské úmluvy](#) o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí z 25. října 1980 a směrnice Evropské rady č. 2201/2003

³⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. 5. 2013, sp. zn. 30 Cdo 1376/2012 (R82/2013).

³⁵ Nález Ústavního soudu II. ÚS 725/18 bod. 64.

možnost vyjádřit se má dostat dítě již od svého narození, pracovat s názorem dítěte je však nutné přiměřeně jeho věku a jeho rozumové vyspělosti.

1.1.2.2 Zásada nejlepšího zájmu dítěte a jeho skutečný názor

Jak bylo již konstatováno v předchozí podkapitole, předně je třeba podtrhnout, že v souvislosti s participačními právy dětí je zdůrazňováno především umožnění dítěti vytvořit si názor a tento názor sdělit. Přitom je však často opomíjena skutečnost, že názor dítěte se nemusí týkat pouze samotné podstaty projednávané věci, ale mělo by být přihlédnuto i k tomu, jak si dítě přeje ve věci procesně postupovat, jakou představu má jako účastník řízení o procesních úkonech, které by měl jeho jménem provést jeho procesní zástupce. I v této souvislosti by mělo být stanovisko dítěte zjišťováno, s dítětem by mělo být komunikováno a měly by mu být vysvětlovány dopady jednotlivých postupů a prioritně respektován nejlepší zájem dítěte.³⁶

Z formulace, že nejlepší zájem dítěte musí být "*předním hlediskem*", však zároveň vyplývá, že nejde o hledisko jediné, které soudy v řízeních týkajících se dětí musí zvažovat. Nejlepší zájem dítěte může být v konfliktu s oprávněnými zájmy ostatních osob (dalších dětí, rodičů, atd.). Výbor pro práva dítěte proto uznává, že je nutný určitý stupeň flexibility v aplikaci tohoto principu a případné konflikty s jinými oprávněnými zájmy je třeba řešit případ od případu. Nejlepší zájem dítěte je tedy možno, ba dokonce nutno, vyvažovat s ostatními oprávněnými zájmy. Z jeho označení jako "*přední hledisko*" však vyplývá, že nejlepší zájem dítěte má při vyvažování vysokou prioritu. Jinými slovy v případném vyvažování má poměrně abstraktní nejlepší zájem dítěte vyšší váhu než ostatní oprávněné zájmy, které je však nutno též vzít v potaz (nálezn sp. zn. I. ÚS 3216/13 ze dne 25. 9. 2014).³⁷

Na abstraktnosti neboli obecnosti a neurčitosti pojmu „*nejlepší zájem dítěte*“ se shoduje převážná část odborné literatury. Podle Milany - Hrušákové je zájem dítěte pojem, jehož obsah nelze jednoznačně vymezit. Přestože např. konkrétní právní normy jej často obsahují, nikde nevymezují, co je jím třeba rozumět, a ani to učinit nemohou. Navíc jej užívají v různých souvislostech.³⁸ V kontextu Úmluvy o právech dítěte (Convention on the

³⁶ ROGALEWICZOVÁ, Romana. Možnosti aktivního zapojení dítěte do řízení. *Právní rozhledy*, 2018, č. 8, s. 267-275.

³⁷ Nález ústavního soudu Sp. zn. I. ÚS 1176/16 ze dne 27. 4. 2016, bod 13.

³⁸ HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Dítě, rodina, stát: Úvahy nad právním postavením dítěte*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1993, s. 21.

Rights of the Child)³⁹ představuje nejlepší zájem dítěte souhrn všech práv, která jsou dětem v Úmluvě zaručena. Podle [Filpa-Melzera](#) je nejlepší zájem dítěte představován jako komplexní a dynamický koncept, jenž má být podroben kulturně relativistickým úvahám, které nepochybně musí vznikat při jeho aplikaci v různých právních kulturách. Obsahuje tři složky, při nichž jsou zájmy dítěte dotčeny:

Základní (substantivní) právo dítěte, aby byl jeho nejlepší zájem posouzen a bylo k němu přihlédnuto, nejlepší zájem představuje základní interpretační princip (je-li možné interpretovat právní předpis vícero způsoby, zvolí se ten, který nejefektivněji naplňuje nejlepší zájem dítěte), procesní pravidlo či procesní význam. ~~K~~dykoliv se přijímá rozhodnutí, které by mohlo ovlivnit dítě, je třeba posuzovat, jaké pozitivní či negativní dopady by toto rozhodnutí na dítě mohlo mít.

Sousloví „nejlepší zájem dítěte“ může označovat závazné uvážení soudů při rozhodování o zaopatření, péči, pomoci či ochraně, jež nejlépe poslouží dítěti.⁴⁰

Národní akční plán k transformaci a sjednocení systému péče o ohrožené děti na období 2009 až 2011, schválený vládou České republiky, definuje v souladu s tímto tvrzením nejlepší zájem dítěte jako: „... životní úroveň a podmínky, nezbytné pro jeho zdravý tělesný, duševní, duchovní, mravní a sociální vývoj a plnohodnotné dětství, a osobní potenciál dítěte je plně vyvinut v rámci rodiny; cizí péče a podpora je dítěti poskytována jen v nezbytně nutné míře“.⁴¹

Nejvyšší soud se otázkou nejlepšího zájmu dítěte obsáhle zabýval v rozsudku ze dne 26. 4. 2012, sp. zn. 30 Cdo 3430/2011, uveřejněném ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod číslem 102/2012, přičemž výhradně v procesním významu posuzoval koncept nejlepšího zájmu dítěte. ~~D~~le něho nejlepší zájem dítěte v procesním smyslu zahrnuje rozhodovací činnost soudu, která v konkurenci často protichůdných zájmů účastníků zvažuje a přední význam přiznává zjištěnému zájmu dítěte s cílem dosáhnout pro dítě stabilního dlouhodobého řešení. Přičemž mimo jiné zdůraznil přední hledisko při rozhodovací činnosti, která se týká dětí. Taktéž se zabýval výkladem slova „primary“ a „paramout“⁴² přičemž

³⁹ Úmluva o právech dítěte byla přijata Valným shromážděním OSN v New Yorku 20. 11. 1989.

⁴⁰ ŠÍNOVÁ, Renáta. *Občanský zákoník § 1-117 velký komentář svazek I*. Praha: Leges, 2013 s. 350.

⁴¹ *Národní akční plán k transformaci a sjednocení systému péče o ohrožené děti na období 2009 až 2011* [online]. [cit. 15. července 2019] dostupné na <<https://www.mpsv.cz/files/clanky/7440/NAP.pdf>>.

⁴² Princip nejlepšího zájmu dítěte se objevuje v mezinárodním právu v zásadě ve dvou úrovních jako „primary“ nebo „paramout“: a) Dle čl. 3 Úmluvy o právech dítěte „in all actions concerning children... the best interest of the child shall be a primary consideration“, tedy v českém překladu: „Zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí...“; zájem dítěte je zde první v řadě dalších zájmů; b) Čl. 21 Úmluvy oproti tomu říká: „States Parties that recognize and/or permit the system of adoption shall ensure that the best interests of the child shall be the paramount consideration...“, česky nepřiliš přesně „Státy... které uznávají a (nebo) povolují systém osvojení, zabezpečí, aby se v první řadě bral do úvahy zájem dítěte.“

Naformátováno: Písmo: Kurzíva, Bez podtržení, Barva písma: Automatická

Naformátováno: Písmo: Kurzíva, Bez podtržení, Barva písma: Automatická

Naformátováno: Bez podtržení, Barva písma: Automatická

dovodil, že nejlepší zájem dítěte má být mezi jinými zájmy zvažován na prvním místě a má mu být dán větší význam než jiným zájmům, nemusí mít nicméně za všech okolností absolutní prioritu. „Podotkl, že rozhodování třetích osob o zájmu dítěte musí vycházet především z jeho základních potřeb a jejich uspokojování (jako je bydlení, zázemí, strava), rozvoj dítěte, jeho názory a přání, jeho totožnost, stejně tak citové spojení a jeho zdraví, bezpečí a ochrana, zaopatření, rodinné zázemí, socializace, soudržnost rodičů, vazeb v rodině, přátelé dítěte, škola a školní vztahy, možná rizika plynoucí s náhradní péče, v jaké kultuře dítě vyrůstá či jakou vyznává víru. Jakékoliv rozhodnutí pak sleduje, respektive musí sledovat stabilní řešení, nesmí být přechodného rázu a musí respektovat dlouhodobý zájem dítěte (srov. Determining the Best Interests of the Child: Summary of State Laws. Child Welfare Information Gateway. Washington, 2010, str. 2)“⁴³

Naformátováno: Písmo: Kurzíva, Bez podtržení, Barva písma: Automatická

Právo dítěte mít v řízení svůj názor a tento také prezentovat na ústavně právní rovině upravuje právo být slyšen v řízení, tj. vyjádřit svůj názor (k prováděným důkazům), čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“). Toto právo je přiznáno každému, jehož se týká projednávaná věc, náleží tedy i nezletilým ne plně svéprávným dětem. Právo dítěte vyjadřovat se ve všech záležitostech, které se ho dotýkají, je výslovně upraveno čl. 12 Úmluvy o právech dítěte (dále jen „ÚPD“). Dle čl. 12 odst. 1 ÚPD⁴⁴ má dítě právo své názory svobodně vyjadřovat a názorům dítěte musí být věnována patřičná pozornost úměrná jeho věku a úrovni.

Naformátováno: Písmo: Kurzíva, Bez podtržení, Barva písma: Automatická

Čl. 12 odst. 2 ÚPD⁴⁵ podtrhuje jako hlavní způsob zjištění názoru dítěte jeho vyslyšení v každém soudním nebo správním řízení, které se jej dotýká (tedy neznamená to, jak jsem již výše uvedla výslechy!). To znamená, že neexistuje povinnost, aby dítě bylo oficiálně předvoláno k řízení a vystupovalo zde jako svědek, nebo poskytlo svou ~~svědeckou~~ výpověď jako účastník. Znamená to pouze, že má být zajištěn někdo, kdo s dítětem bude mluvit a bude naslouchat, co si dítě o situaci myslí, jaký na ni má názor.

Lze se ztotožnit s názorem⁴⁶, že zákonodárci nepřijali zrovna přílehlavou terminologii v čl. 12 a to s ohledem na skutečnost, že se hovoří pouze o názorech dítěte, přičemž s ohledem na možný výklad v rámci českého právního řádu, toto označení se může jevit jako omezující a narážející v kontextu na implementaci participačních práv dítěte a to přesto, že čl. 12 odst. 1

⁴³ K posuzování nejlepšího zájmu dítěte v řízení podle § 62 ZOR. [online]. [cit. 12. srpna 2019]. Dostupné na https://www.profipravo.cz/index.php?page=article&id_category=11&id_article=256056&csum=9ed87407.

⁴⁴ Úmluva o právech dítěte, ze dne 20. 11. 1989.

⁴⁵ Tamtéž.

⁴⁶ HOFSCHNEIDEROVÁ, Anna. O konceptu participačních práv dítěte ve světle několika vybraných odmítavých usnesení Ústavního soudu [online]. epravo.cz, 11. září 2017 [cit. 12. srpna 2019]. Dostupné na <<https://www.epravo.cz/top/clanky/o-konceptu-participacnich-prav-ditete-ve-svetle-nekolika-vybranych-odmitavych-usneseni-ustavniho-soudu-106302.html>>.

Úmluvy ukládá smluvním státům zajistit, že názorům dítěte bude věnována patřičná pozornost odpovídající věku a úrovni dítěte. Lokální česká praxe považuje za přelomové a moderní k zajištění práv dítěte, zejména poskytnutí příslušných styčných informací ve věci rozhodnutí dítěti, které je třeba v záležitostech týkajících se dítěte učinit a tím zjistit jeho názor na ve věci. Tento postup však není pravidlem, přičemž se ukazuje, že nemusí vést k naplnění podstaty participačních práv dítěte, která vyplývá z jejich účelu, který je zcela totožný s účelem Úmluvy jako takové. Účel světlí v daném případě prostředky a bylo by vhodnější kromě výše prezentovaného postupu, který staví do protipólu postavení dítěte jako předmětu ochrany a péče na straně jedné a jako subjektu práv na straně druhé⁴⁷, zajistit jednodušší způsob, a to zejména charakteristikou participačních práv dítěte jako nástroje k zajištění podstaty lidské důstojnosti dítěte, přičemž lidská důstojnost dítěte již našla detailní oporu v nálezech Ústavního soudu. Ten přiznal zvláštní postavení lidské důstojnosti⁴⁸, aby s ním nemohlo být manipulováno jako s předmětem. K tomu přílehlavě poukazuje Nález Ústavního soudu, kdy poukazuje právě teorii objektu G. Düriga. Podle této teorie dochází k porušení lidské důstojnosti v případě, kdy je konkrétní jednotlivec postaven státní mocí do role objektu, kdy se stává pouhým prostředkem a je umenšen do podoby druhově zaměnitelné veličiny. Lze dovodit, že člověk tak bývá netoliko objektem společenských „poměrů“, ale stává se i objektem práva, je-li nucen podrobovat se mu zcela při jeho interpretaci a aplikaci, tj. bez zohlednění jeho individuálních zájmů, resp. základních práv.⁴⁹

Slyšení dítěte je provedeno buď prostřednictvím zástupce, tj. osoby, která dítě v řízení zastupuje, nebo prostřednictvím příslušného orgánu, kterým je v České republice orgán sociálně-právní ochrany dětí („OSPOD“) nebo přímo tedy při jednání před soudem či jiným orgánem. To může vyvolávat otázku, zda se dítě může domáhat svých práv pouze prostřednictvím zástupce – opatrovníka, či zda může vystupovat před soudem samostatně. Na tuto otázku v mezinárodních úmluvách o právech dítěte přímou odpověď nenalezneme.⁵⁰ Právo dítěte na slyšení chápeme širěji než jako pouhou možnost vyjádření svého názoru na projednávanou problematiku. Toto právo je nutno vykládat též v kontextu obecnějšího práva

⁴⁷ –HOFSCHEIDEROVÁ, Anna. *O konceptu participačních práv dítěte ve světle několika vybraných odmítavých usnesení Ústavního soudu* [online]. epravo, 11. Zář 2017 [cit. 12. srpna 2019]. Dostupné na <<https://www.epravo.cz/top/clanky/o-konceptu-participacnich-prav-ditete-ve-svetle-nekolika-vybranych-odmitavych-usneseni-ustavniho-soudu-106302.html>>.

⁴⁸ –Nález Ústavního soudu ze dne 29. 2. 2008, sp. zn. II. ÚS 2268/07, body 41-45.

⁴⁹ –Nález Ústavního soudu ze dne 18. 8. 2009, sp. zn. I. ÚS 557/09, bod 18.

⁵⁰ –HOFMANOVÁ, Helena. *Účast dítěte (participační práva) v rozhodovacích procesech v sociálně-právní ochraně dětí s důrazem na judikaturu Ústavního soudu* [online]. [cit. 18. července 2019]. Dostupné na <file:///C:/Users/Multimedia/Downloads/Ucast-ditete-(participacni-prava)-v-rozhodovacich-procesech-v-socialne-pravni-ochrane-deti-s-durazem-na-judikaturu-Ustavniho-soudu%20(7).pdf>.

být přímo přítomen projednávání své věci a pojmát je jako důležitou záruku, že o právech dětí není rozhodováno bez jejich účasti. Dětem je třeba umožnit účast na řízení, které se jich týká, v závislosti na jejich věku a rozumové a citové vyspělosti.⁵¹

Při řešení otázky samostatného vystupování dítěte před soudem, včetně možnosti zahájit řízení, případně zvolit si svého zástupce, ESLP vychází z toho, že toto závisí na konkrétním posouzení vyspělosti dítěte v jednotlivých případech.⁵²

Judikatura Ústavního soudu přiznává procesní způsobilost pro řízení a tedy možnost přímo vystoupit při řízení u dětí, respektive stěžovatelů kolem 11 a 12 roku života.⁵³

Konstatoval, že cit: *„že s přihlédnutím „nejdříve k věku nezletilých stěžovatelů (11 a 12 let) a zejména k jejich současné rozumové úrovni, jak se podává ze stavu dokazování před obecnými soudy dospěl k závěru, že v rozsahu projednávané materie lze mít za to, že oba nezletilí stěžovatelé mají způsobilost k právním úkonům (§ 9 o. z) a proto jim ve stejném rozsahu přiznal procesní způsobilost (§ 19 o.s.ř., § 63 zákona) i pro řízení před Ústavním soudem, když jinak jim pro toto řízení ustanovil opatrovníka (§ 37 odst. 2 zák. č. 94/1963 Sb., § 63 zákona, § 192 odst. 1 o.s.ř. per analog.)“*.⁵⁴

Ústavní soud dokonce definoval pro problematiku rozhodování o ústavní výchově věkovou hranici 12 let, po jejímž dosažení by zásadně vždy mělo být dítě v řízení vyslechnuto.⁵⁵

Podobně pak Ústavní soud ve svém rozhodnutí přijal ústavní stížnost podanou stěžovatelkou ve věku 17 let. Akcentoval v dané věci, že —byť tato námitka zazněla od stěžovatelů, nedošlo k porušení jejich práva být slyšen podle čl. 12 ÚPD.⁵⁶

Povinnost umožnit dítěti vyjádřit svůj názor je vždy spojována s jeho schopností názor si vytvořit a prezentovat. Každé dítě je však jiné a vyvíjí se zcela individuálně. Proto není možné stanovit jednotnou věkovou hranici, odkdy musí být dítě vyslyšeno a od kdy musí být jeho názoru přikládána jaká váha. Bez ohledu na rozumovou vyspělost a komunikační schopnosti každého dítěte je potřeba zohlednit také specifická rizika, která souvisí s jednotlivými věkovými skupinami.

⁵¹ WESTPHALOVÁ, Lenka, HOLÁ, Lenka. Zapojoování dětí do rozhodování ve věcech, které se jich týkají, v kontextu rodinné mediace. *Právní rozhledy*. 2019, č. 13-14, s. 470-477.

⁵² HOFMANOVÁ, Helena. *Účast dítěte (participační práva) v rozhodovacích procesech v sociálně-právní ochraně dětí s důrazem na judikaturu Ústavního soudu* [online]. [cit 18. července 2019]. Dostupné na <file:///C:/Users/Multimedia/Downloads/Ucast-ditete-(participacni-prava)-v-rozhodovacich-procesech-v-socialne-pravni-ochrane-deti-s-durazem-na-judikaturu-Ustavniho-soudu%20(7).pdf>.

⁵³ Nález Ústavního soudu ze dne 24. 9. 1998 sp. zn. III. ÚS 125/98.

⁵⁴ Tamtéž.

⁵⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 2. 4. 2009, Sp. zn. II. ÚS 1945/08, bod 7.

⁵⁶ Nález Ústavního soudu, ze dne 15. 10. 2008, Sp. zn. I. ÚS 947/08, bod 11.

Naformátováno: Písmo: Kurzíva, Bez podtržení, Barva písma: Automatická

Naformátováno: Písmo: Kurzíva

Při zjišťování názoru dítěte je tak v jakémkoliv věku potřeba odlišovat, kdy se jedná o jeho samostatně vytvořený názor a kdy dítě pouze opakuje to, co přejalo od svých rodičů, vrstevníků, nebo jiných osob, s nimiž o věci mluvilo.⁵⁷

Je možno se setkat i s určitým korektivem upozadění autonomie dítěte s odkazem na jeho nejlepší zájem v judikatuře Ústavní soudu, který jasně v tomto směru vyjádřil své stanovisko, když podle něj *konečné hodnocení (posouzení) zájmu nezletilého dítěte, jež je zde nejvyšším imperativem, přísluší v projednávané věci obecnému soudu, v jehož dispozici je i oprávnění k případným korekturám představ a názorů dítěte o tom, co je pro ně v konkrétní věci vhodné, případné, resp. obecně prospěšné, a co nikoli, a proto k názoru nezletilého soud přihlíží právě s ohledem na jeho věk, rozumovou a citovou vyspělost...*⁵⁸

Úmluva definuje tzv. Koncept autonomie dítěte (viz výše uvedený čl. 5 a čl. 12 odst. 1 Úmluvy), který spočívá v korektivu tzv. rozvíjejících se schopností, a je aplikován pouze ve vztahu k dětem. Takovýto korektiv však nesmí být interpretován a aplikován způsobem, který by v konečném důsledku dítěti přiznával opět postavení pouhého předmětu cizí vůle a ochrany, byť vedena bohužel úmyslem s cílem dítěti pomoci. Dítě však nemá být předmětem manipulace (např. věcí či jiným podobným institutem práva), a proto je nutno přiznat dítěti právo učinit své rozhodnutí samostatně, s ohledem na jeho rozum a volní schopnosti umožňují pochopit podstatu a důsledky svého rozhodnutí, tak, aby dítě nebylo ovlivněno vnější vůlí, ač by se jednalo o rodiče⁵⁹, jiných pečujících osob⁶⁰, znalce⁶¹, svědka nebo dokonce o vůli státu.⁶²

⁵⁷ NOVÁK, T. *Péče o dítě po rozvodu a její úskalí*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2012, s. 24.

⁵⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 26. 8. 2010, sp. zn. III. ÚS 3007/09, bod 12.

⁵⁹ Rodiče často prosazují svoje zájmy na úkor zájmů svých dětí, zaměňují svoje zájmy za zájmy dětí, nebo mají pocit, že mají neomezené právo řídit život svých dětí a rozhodovat o něm, bez ohledu na to, co si dítě myslí a přeje. Z toho důvodu není zjišťování názoru dítěte prostřednictvím jeho rodiče možné považovat za spolehlivý způsob. A pokud není možné zjistit názor dítěte jinak, měl by být jeho názor prezentovaný rodičem alespoň doplněn o snahu o objektivní zjištění okolností a dalších skutečností, které mohou také přiblížit, co dítě skutečně chce. K tomu blíže MATOUŠEK, O*ldřich*. Cochemská praxe – jiný způsob rozvodu. *Právo a rodina*, 2014, č. 8, s. 18.

⁶⁰ K tomu blíže náleží Ústavního soudu ze dne 22. 11. 2012, sp. zn. II. ÚS 194/2011. cit: „Pokud má účastník řízení svého zvoleného zástupce, odpovídá za jeho volbu a za jeho konkrétní kroky v řízení tento účastník sám. Pokud však opatrovníka, coby zástupce účastníka řízení, ustanoví soud, odpovídá za to, že opatrovník bude hájit práva a oprávněné zájmy účastníka řízení. Má přitom povinnost zprostit opatrovníka jeho funkce, pokud zjistí, že opatrovník svoji funkci v řízení buďto nevykonává fakticky vůbec, anebo zcela nedostatečně (jako v posuzovaném případě). Postup, kdy je soudem ustanoven a poté tolerován nedostatečně činný opatrovník, je nepřijatelným formalismem, který ve svém důsledku popírá právo zastoupeného účastníka na spravedlivé řízení.“

⁶¹ MATOUŠEK, O*ldřich*. *Děti a rodiče v rozvodu*. 1. vyd. Praha: Portál, 2015, s. 139–140.

⁶² –HOFSCHEIDEROVÁ, Anna. *O konceptu participacních práv dítěte ve světle několika vybraných odmítavých usnesení Ústavního soudu* [online]. epravo, 11. Zář 2017 [cit. 12. srpna 2019]. Dostupné na <<https://www.epravo.cz/top/clanky/o-konceptu-participacnich-prav-ditete-ve-svetle-nekolika-vybranych-odmitavych-usneseni-ustavniho-soudu-106302.html>>.

Naformátováno: Bez podtržení, Barva písma: Automatická, Čeština

Naformátováno: Bez podtržení, Barva písma: Automatická, Čeština

Bez ohledu na rozumovou vyspělost a komunikační schopnosti každého dítěte je potřeba zohlednit také specifická rizika, která souvisí s jednotlivými věkovými skupinami tak, aby byl zjištěn skutečný názor dítěte vzhledem k jeho věku.

Názor kojenců a batolat, tj. dětí do cca 3 let věku, je prakticky nezjistitelný. Děti buď neumí mluvit vůbec, nebo komunikují na velmi jednoduché úrovni. To však nic nemění na tom, že i tyto děti jsou schopny dát najevo svou spokojenost, resp. nespokojenost, a je možné u nich vysledovat známky psychické nepohody.

Děti předškolního věku, tj. do cca 6 let, si začínají velmi dobře uvědomovat svá přání a dávat je najevo, resp. trvat na jejich splnění.

Děti mladšího školního věku, tj. cca do 10 až 12 let, by již měly být schopny si vytvořit vlastní názor a projevit ho. Míra ovlivnitelnosti a chápání souvislostí a pozdějších důsledků konkrétních rozhodnutí je v tomto věku ale velmi individuální.

Děti staršího školního věku, tj. cca do 15 let, jsou schopny pochopit situaci a její souvislosti, dokáží si vytvořit vlastní názor a sdělit ho. U těchto dětí je však největší riziko, že jejich názor nebude vytvořen na základě zralého uvážení situace, ale může být vyjádřením určitého vzdoru, snahy o získání prospěchu nebo výhody, aniž by dítě bylo ochotno si připustit pozdější negativní důsledky z toho plynoucí (nebo je k takovým negativním dopadům lhostejné), v tomto věku jsou děti asi nejsnáze ovlivnitelné emocemi bez schopnosti vyhodnotit věc s odstupem a nadhledem a je prakticky nemožné odlišit, zda vyjadřují svůj skutečný názor, nebo je jejich názor důsledkem manipulace.⁶³

Děti starší 15 let už by měly být schopny se samostatně rozhodovat včetně schopnosti nést důsledky svého rozhodnutí. V některých zemích je dokonce zákonem stanoveno, že soudy nesmí rozhodnout v rozporu s vyjádřeným názorem dítěte starším určitým věku (většinou 14 nebo 15 let), a to i přesto, že takové rozhodnutí se jeví v rozporu s jeho nejlepším zájmem. Vzhledem k tomu, že v ČR takovéto pravidlo nastaveno není, nejsou soudy názorem dítěte staršího 15 let vázány a mají povinnost při rozhodování přihlížet i k jiným okolnostem.

Aby dítě mohlo skutečně vyjádřit svůj vlastní nezávislý názor, je důležité i prostředí, ve kterém je rozhovor s ním prováděn. Doporučuje se mluvit s dítětem v jeho přirozeném prostředí, nejlépe doma,⁶⁴ což může být jedním z důvodů, proč je preferován nepřímý způsob zjišťování názoru dítěte před osobním setkáním se soudcem. Dítě se musí cítit bezpečně, mělo by mít alespoň elementární důvěru k osobě, která s ním hovoří (proto se doporučuje, aby jeho názor nebyl zjišťován hned při prvním setkání s ním, což je ovšem v případě zjišťování

⁶³ MATOUŠEK, Oldřich. Rodičovství po rozvodu a možnosti jeho hodnocení. *Právo a rodina*, 2014, č. 7, s. 12.

⁶⁴ MATOUŠEK, Oldřich. *Děti a rodiče v rozvodu*. 1. vyd. Praha: Portál, 2015, s. 83.

názoru přímo soudcem poněkud obtížné), rozhovoru nesmí být přítomny osoby, před nimiž by mohlo mít obavy vyjádřit své skutečné přání a stanovisko (což ostatně vyplývá i z § 100 odst. 3 OSŘ).⁶⁵

Sporná je rovněž otázka, zda je skutečně vhodné zjišťovat názor dítěte ve všech řízeních, jehož je účastníkem, tj. ve všech věcech, které se ho dotýkají a jaký by měly soudy, zejména s přihlédnutím k věku dítěte, přikládat takovému názoru význam. Obzvláště problematické je toto téma v souvislosti s určováním výživného, kde je namístě se ptát, zda skutečně má dítě mít podrobné informace o příjmech a majetkových poměrech svých rodičů. Podobné dilema se nabízí také v souvislosti s popíráním nebo určováním otcovství k dítěti. Na jednu stranu, by mělo mít dítě právo vyjádřit se k tomu, zda člověk, kterého několik let považuje za svého rodiče a který fakticky je jeho sociálním rodičem, má být zbaven právního rodičovství, protože ve skutečnosti není jeho biologickým rodičem, resp. zda člověk, který sice je biologickým rodičem, ale svoji úlohu dlouhodobě neplnil a o dítě se nezajímal, se má stát právním rodičem. Na druhou stranu, je skutečně v zájmu dítěte, aby vůbec bylo konfrontováno se skutečností a zažilo zklamání, když zjistí, že člověk, kterého považovalo za svého rodiče, jeho (biologickým) rodičem ve skutečnosti není? Přitom je samozřejmě nutné zohlednit i to, že dítě má právo znát svůj původ (čl. 7 odst. 1 ÚPD).

K míře významu názoru dítěte pro rozhodování soudu, zejména i s přihlédnutím k jeho věku, se vyslovil i Ústavní soud:

„Kritérium přání dítěte neznamena, že by dítě snad mělo spor o svěření do péče ‚rozhodovat‘, soud k přání dítěte přihlíží a ve svém rozhodnutí je pak musí zohlednit, nikoli však bez dalšího plně respektovat. Přání dítěte je důležité zohlednit ať už je dítě v jakémkoli věku. Výslovně vyjádřený názor dítěte je však třeba hodnotit s přihlédnutím k jeho věku; patnáctiletý teenager je schopen jednoznačněji své názory a přání srozumitelně verbalizovat, verbální vyjádření názoru tříletého dítěte nemusí být tak směrodatné. U mladších dětí je třeba hodnotit verbální vyjádření jejich názoru s přihlédnutím k jejich věku, rozumové vyspělosti i možnosti jejich manipulace. Případně je u velmi malých dětí třeba zkoumat i jiné metody komunikace, kterými ukazují své porozumění a preference, jako například řeč těla, výrazy ve tváři či kresby.“⁶⁶ S dítětem je potřeba mluvit nejen o samotném problému, který se ho týká a k jehož řešení by se mělo vyjádřit. Je vhodné je seznámit také s důvodem, proč konkrétní

⁶⁵ BRZOBOHATÝ, R., CIRBUSOVÁ, M., ROGALEWICZOVÁ, R. a kol. *Interdisciplinární spolupráce v nejlepším zájmu dítěte. Metodické doporučení pro řešení rodičovských konfliktů nejen s mezinárodním prvkem.* Tribun EU, 201, s. 25.

⁶⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 30. 12. 2014, sp. zn. I. ÚS 1554/2014, bod 29.

otázka musí být řešena u soudu, jak takové řízení probíhá, že má možnost sdělit dospělým, co si o problému myslí a jak by si přálo, aby byl vyřešen. Současně je ale potřeba klást důraz na to, že není možné, aby soud rozhodl pouze podle přání dítěte. Dítě má vědět, že má právo se vyjádřit a tím se na rozhodování podílet, přitom si ale musí být vědomo toho, že nemá právo veta a že jeho názor není jediným atributem pro rozhodování.⁶⁷

Dílčím závěrem je nutno říci, že dítěti by nemělo být upíráno jejich právo na názor, obzvláště v situaci, kdy zásah právě vnímají velice citlivě a to s poukazem na jejich věk. Je to naopak právě nízká míra schopnosti malého dítěte pochopit racionální základ některých skutečností a souvislostí, z níž vyplývá povinnost dospělých, právo aplikujících subjektů, klást při svém rozhodování o to větší důraz na subjektivní svět dítěte. Dítě, které je v našich očích hovorově řečeno „malé“, postrádá informační ratio a hodnotí svět „tady a teď“ tak, jak ho vnímá očima a ostatně všemi svými smysly a subjektivně jej prožívá. Aby toto prožívání bylo s pocitem bezpečí, je nutno pro něj vytvořit co nejlepší podmínky, aby názor dítěte mohl být co nejlépe prezentován. K tomu potřebuje zodpovědné rodiče a okolí, ostatně každý z nás si dokáže představit tu úzkost z dětství, kde se ztratil v davu či v lese a prožil okamžiky hrůzy, než našel bezpečné objetí rodiče. Na tyto prožitky nezapomeneme do dospělosti a stejný účinek může mít na dítě jakékoliv řízení, které se ho týká a takové řízení o mě beze mě, může mít na dítě významné stigmatické účinky do dospělosti. Nemá-li být s dítětem manipulováno jako s věcí či druhově zaměnitelnou veličinou, pak je třeba dítěti předně přiznat v těch oblastech, v nichž mu jeho rozumové a volní schopnosti umožňují pochopit podstatu a důsledky svého rozhodnutí, právo učinit své rozhodnutí samostatně, bez ingerence jakékoli vnější vůle, ať již by se jednalo o vůli jeho rodičů, jiných pečujících osob nebo dokonce o vůli státu, zprostředkovanou jeho orgány a orgány, na něž stát část svých pravomocí přenesl.

Jakákoliv práce s dětmi vyžaduje individuální přístup. Každé dítě je jedinečné, má své zvláštní potřeby. I na to je potřeba pamatovat při snaze umožnit dítěti aktivně se podílet na jakémkoli řízení. Děti by z možnosti vyjádřit svůj názor a svá přání neměly být *a priori* vylučovány z banálních důvodů. Pokud dítě nabude dojem, že je pouze ve vleku událostí a že veškeré rozhodování o jeho životě má charakter „o nás bez nás“, může v něm zakořenit nedůvěra v celý rozhodovací systém (justiční i správní) i v dospělé osoby v jeho okolí, kterou bude velmi těžké odbourat.⁶⁸

⁶⁷ JANEČKOVÁ, E. Úskalí zjišťování názoru nezletilého dítěte v řízení před soudem. *Právo a rodina*, 2016, č. 5, s. 14.

⁶⁸ ROGALEWICZOVÁ, Romana. Možnosti aktivního zapojení dítěte do řízení. *Právní rozhledy*, 2018, č. 8, s. 267.

Naformátováno: Bez podtržení, Barva písma: Automatická, Čeština

1.1.2.3 Korespondence nejlepšího zájmu dítěte s participačním právem

Předně je nutno předestřít, že problémy participace dětí rezonují aktuálně v těch řízeních, kde jsou neúčinně zastoupeny zákonnými zástupci, zejména v souvislosti se skutky v minulosti, jejichž následky si nesou z dětských let do dospělosti jako je jízdou bez platné jízdenky. Jak vyplývá z judikatury Ústavního soudu: „Z pohledu ochrany ústavních práv nezletilých dětí je nutno zajistit, aby v soudním řízení, jehož jsou účastníky, požívaly dostatečné ochrany, která je zpravidla, není-li zde konflikt zájmů, zaručena jejich zastoupením zákonným zástupcem, zejména rodičem. Zároveň však musí být děti od jisté věkové hranice do řízení zapojeny a soudy nemohou komunikovat pouze s jejich zákonným zástupcem nebo opatrovníkem.“⁶⁹

Soud proto musí respektovat participační práva nezletilého účastníka (v daném případě, že mu bude přímo doručovat, stejně tak jeho rodičům), což může nést z opačného hlediska vznést otázku akceptace podání učiněných přímo samotnými nezletilými osobami, nikoliv jejich rodiči. Avšak jak vyplývá z judikatury Ústavního soudu,⁷⁰ podání učiněné nezletilým účastníkem řízení, který nemá procesní způsobilost v plném rozsahu, není možno jednoduše ignorovat, ale musí být posouzeno prizmatem participace dítěte ve vztahu k jeho nejlepšímu zájmu.⁷¹

Jak jsem již uvedla výše, otázkou nejlepšího zájmu dítěte se zabýval nejvyšší soud v rozsudku ze dne 26. 4. 2012, sp. zn. 30 Cdo 3430/2011, uveřejněném ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod číslem 102/2012, kde také uvedl, že zásada nejlepšího zájmu dítěte nemůže být vnímána izolovaně od ostatních obecných zásad Úmluvy o právech dítěte. Zvláštní pozornosti si zaslouží vztah čl. 3 a čl. 12, podle něhož, státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, zabezpečují dítěti, které je schopno formulovat své vlastní názory, svobodně se vyjadřovat ve všech záležitostech, které se jej dotýkají, přičemž názorům dítěte se musí věnovat patřičná pozornost odpovídající jeho věku a úrovni.

Zásada nejlepšího zájmu dítěte (čl. 3 ÚPD) stanoví cíl, zatímco participační právo (právo být slyšen v řízení) dítěte poskytuje způsob, jakým jej lze dosáhnout. Lze říci, že nelze

⁶⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 4. 12. 2014, sp. zn. I. ÚS 1041/14, bod 48.

⁷⁰ **NViz** nález Ústavního soudu ze dne 19. 2. 2014, sp. zn. I. ÚS 3304/13, bod 68; srov. také nález Ústavního soudu ze dne 24. 9. 1998, sp. zn. III. ÚS 125/98, kde Ústavní soud připustil ústavní stížnost podanou nezletilými osobami, a přesto jim pro řízení před Ústavním soudem ustanovil opatrovníka; či usnesení Ústavního soudu ze dne 12. 6. 2008, sp. zn. I. ÚS 974/08, kde postupoval obdobně, byť nakonec k ustanovení opatrovníka nedošlo, to však pouze z důvodu, že ve věci žádné další procesní úkony činěny nebyly a stížnost byla posouzena jako zjevně neopodstatněná.

⁷¹ JIRSA, Jaromír. *Doručování zastoupenému nezletilci* [online]. *pravni prostor.cz*, 9. února 2015 [cit. 13. října 2019]. Dostupné na <<https://www.pравниprostor.cz/judikatura/procesni-pravo/dorucovani-zastoupenemu-nezletilci>> .

usuzovat, že rozhodnutí bude v nejlepším zájmu dítěte, jestliže požadavek čl. 12, objektivně vzato, nebude naplněn. Povinnost zjišťovat názor dítěte pro české soudy plyne nejen z čl. 12 ÚPD (prakticky inkorporovaného do § 100 odst. 3 OSŘ), ale rovněž z Evropské úmluvy o výkonu práv dětí přijaté ve Štrasburku dne 25. 1. 1996 (sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 54/2001 Sb. m. s.), kdy při ratifikaci této úmluvy Českou republikou podle čl. 1 odst. 4 prohlásila, že tuto úmluvu použije na řízení o osvojení, řízení o svěřeni dítěte do pěstounské péče a řízení o omezení nebo zbavení rodičovské zodpovědnosti, jakož i na všechna další řízení ve věcech rodinných, jež se dotýkají práv dítěte. V této souvislosti NS poukázal i na to, že ve svém dřívějším stanovisku⁷² zdůraznil význam, který je třeba přikládat právu dítěte být slyšeno v každém řízení, které se jej dotýká. Rozhodnutí R 102/2012 bylo zasazeno do kontextu zákona O rodině, konkrétně do kontextu zkoumání otázky, zda soudy byly oprávněny posuzovat zájem dítěte v řízení o popření otcovství k žalobě podané Nejvyšším státním zástupcem. I po zrušení tohoto oprávnění Nejvyššího státního zástupce, které po 1. 1. 2014 přešlo na soudy, zůstávají závěry použitelné i v poměrech nového občanského zákoníku a obstojí i dnes.⁷³

Dílčím závěrem možno shrnout, princip nejlepšího zájmu by měl být použit, respektive aplikován vždy v tom případě, který se týká dětí. Použití tohoto principu před mezinárodními či vnitrostátními institucemi však nemusí vždy objektivně vzato vést k větší předvídatelnosti rozhodování s výjimkou excesivního porušení práv, vzhledem k tomu, že je mu vlastní neurčitost a nejasnost. Právě obecnost tohoto principu spojená s jistou normativitou a státním paternalismem, přispívá k tomu, že v každém státě může být vykládán a obsahově naplněn v rámci daného kulturního kontextu včetně ideologií. Princip nejlepšího zájmu dítěte byl ve své původní podstatě nepochybně projevem státního paternalismu. V současnosti čelí teorie i praxe otázce, jak vyřešit střet tohoto principu s právem dítěte vyjádřit svůj názor a právem na to, aby názor dítěte byl při rozhodování o něm brán v potaz ve smyslu čl. 12 Úmluvy.⁷⁴ Podporu participace dítěte a významu jeho názoru nacházíme u nás opakovaně vyjádřenu v judikatuře Nejvyššího soudu i Ústavního soudu. Právo dítěte na vyjádření názoru a přihlídnutí k němu při rozhodování dle čl. 12 Úmluvy je *conditio sine qua*

Naformátováno: Bez podtržení, Čeština

Naformátováno: Čeština

Naformátováno: Čeština, není horní index/
dolní index

Naformátováno: Čeština

⁷² Stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 8. 12. 2010, sp. zn. Cpjn 202/2010.

⁷³ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. 12. 2014, sp. zn. 30 Cdo 3361/2014.

⁷⁴ Čl. 12 odst. 1 Úmluvy: *Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zabezpečují dítěti, které je schopno formulovat své vlastní názory, právo tyto názory svobodně vyjadřovat ve všech záležitostech, které se jej dotýkají, přičemž se názorům dítěte musí věnovat patřičná pozornost odpovídající jeho věku a úrovni.*

Naformátováno: Čeština

non pro zajištění rozhodování v zájmu dítěte.⁷⁵ V souvislosti s účinností občanského zákoníku a s ním souvisejících zákonů (především zákona o zvláštních řízeních soudních) doznala péče o děti jako taková významných změn i právní úprava a možnost dětí zapojit se do rozhodování o záležitostech, které se jich týkají, byla výrazně posílena. Jaká bude situace pro futuro a zda se podaří správně aplikovat všechny normy v jejich vzájemném kontextu, ukáže až praxe a čas.

---

⁷⁵ KORNEL, Martin. Některé problematické aspekty principu nejlepšího zájmu dítěte. *Právní rozhledy: časopis pro všechna právní odvětví*, Praha: C. H. Beck, 2013, roč. 21, č. 3, s. 88-93.

2. Praktická část

2.1. Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí

Nahlédneme-li do historie ÚMPOD, zjistíme, že je stará již téměř 90 let. Její začátky můžeme datovat ke 2. listopadu 1930, kdy vznikla Společnost pro mezinárodněprávní ochranu mládeže v republice Československé, jakožto dobrovolná iniciativa brněnských právníků. Prioritní agendou této společnosti byla přeshraniční právní pomoc související s ochranou dětí, obzvláště pomoc při vymáhání výživného. V průběhu druhé světové války však byla její činnost potlačena, následně v roce 1949 byla společnost podřazena pod národní správu a v roce 1952 došlo k její integraci do Úřadovny ochrany mládeže v Brně. V roce 1956 vzniklo Ústředí pro mezinárodněprávní ochranu mládeže, jakožto nezávislá justiční složka v sekci spravedlnosti. Toto ústředí se později na základě newyorské Úmluvy o vymáhání výživného v cizině stalo ústředním orgánem a následně po institucionalizaci systému sociálně-právní ochrany dětí se ústředí přeměnilo do dnešní podoby ÚMPOD.⁷⁶

ÚMPOD byl zřízen § 3 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů k datu účinnosti toho zákona, tedy k 1. dubnu 2000, jako orgán sociálně-právní ochrany dětí.⁷⁷

Úřad je správním úřadem s celostátní působností se sídlem na Šillingrově náměstí v Brně a je podřízen Ministerstvu práce a sociálních věcí dále („MPSV“). V čele Úřadu stojí ředitel, kterého jmenuje a odvolává ministr MPSV.⁷⁸ Současným ředitelem je JUDr. Ing. Zdeněk Kapitán, Ph.D. Úřad nemá rozhodovací pravomoc a jeho činnost je financována ze státního rozpočtu.

Úřad samotný, jakožto orgán ČR, nemůže samovolně zasahovat a působit na území cizích států. V průběhu jeho činnosti je nevyhnutelná spolupráce ÚMPOD s orgány dotčeného státu, případně je ÚMPOD a jeho klient orgánem dotčeného státu zastupován, což může vést nezávisle na vůli ÚMPOD k různým omezením a prodlevám při vyřizování žádostí klientů a státních orgánů ČR. Veškeré postupy spolupráce mezi orgány států jsou vymezeny v mezinárodních smlouvách a nařízení EU.⁷⁹

⁷⁶ PLÍVOVÁ, Viktorie. *ÚMPOD slaví 80 let činnosti* [online]. 8. listopadu 2010 [cit. 8. března 2019]. Dostupné na <https://www.mpsv.cz/files/clanky/9801/08112010_2.pdf>.

⁷⁷ aktuální znění: §3 zákon č. 359/2000 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

⁷⁸ aktuální znění: §3 zákon č. 359/2000 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

⁷⁹ Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí [online]. [cit. 8. března 2019]. Dostupné na: <<https://www.umpod.cz/urad/>>.

Základem činnosti ÚMPOD je zajištění sociálně-právní ochrany dětí ve vztahu k cizině.⁸⁰ Na základě mezinárodních a unijních předpisů patří k jeho činnosti výkon pravomocí a povinností jako ústředního orgánu v celé řadě oblastí, zejména jde o oblasti ochrany dětí a rodinného práva, mezinárodního osvojení, mezinárodních únosů dětí, vymáhání výživného a spolupráce v oblasti rodičovské zodpovědnosti.⁸¹ ÚMPOD dále také poskytuje konzultace, poradenská činnost a mediace. Veškerou agendu ÚMPOD vykonává bezplatně.⁸²

Celá činnost ÚMPOD je zaměřená na děti, tak jak vyplývá z názvu úřadu samotného. Úřad zajišťuje dětem ochranu v soukromoprávních věcech s mezinárodním prvkem, přičemž jeho konkrétní činnost je vymezena v ustanovení § 35 odst. 2 ZOSPOD.

V rámci své činnosti úřad

- Působí jako přijímající a odesílací orgán v souvislosti se sociálně-právní ochranou v rámci provádění mezinárodních smluv a plnění povinností pro Českou republiku z nich vyplývajících,
- působí jako opatrovník dítěte
- na žádost rodičů žijících v České republice nebo orgánů sociálně-právní ochrany dětí poptává od příslušných orgánů zprávy týkající se poměrů dětí, které jsou občany České republiky, avšak na jejím území nemají trvalý pobyt
- funguje jako zprostředkovatel při zasílání osobních dokladů a jiných listin z a do ciziny,
- kooperuje s orgány, institucemi a dalšími zařízeními cizího státu, které jsou obdobné Úřadu, za předpokladu jejich řádného pověření daného státu k činnostem sociálně-právní ochrany
- v případech, kdy jeden z rodičů dítěte žije v cizině, napomáhá při pátrání po něm a zjišťování jeho majetkových a výdělkových poměrů
- funguje jako zprostředkovatel v případech, kdy je nutno podat návrh zabezpečení plnění vyživovací povinnosti, zejm: návrhů na úpravu vyživovací povinnosti, výchovy a určení otcovství,
- v případech osvojení v cizině zjišťuje informace o sociálním prostředí, rodinných poměrech dítěte, plní úkoly vyplývající ze zprostředkování osvojení,

⁸⁰ VESELÁ, Radomíra; HURBIŠ, František. *Právní problematika mezinárodních únosů dětí* (monografie). Kunovice: Evropský polytechnický institut, 2008, s. 49.

⁸¹ Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí: *Výroční zpráva 2017* [online]. 30. června 2017 [cit. 8. března 2019]. Dostupné na

https://www.umpod.cz/fileadmin/user_upload/vyrocní_zpravy_106/Zprava_o_cinnosti_2017.pdf.

⁸² Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí [online]. [cit. 8. března 2019]. Dostupné na: <https://www.umpod.cz/urad/>.

Naformátováno: Písmo: Kurzíva

Naformátováno: Písmo: Kurzíva

zabezpečuje komunikaci s fyzickými a právníckými osobami a dává souhlas k osvojení dítěte.⁸³

2.2. Participačních práva dítěte v agendách Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí

Teoretické vymezení této práce je součástí výzkumu, přičemž výsledky jsou jak v dílčích závěrech, tak celkově v závěru této diplomové práce, která reflektuje výzkum pomocí dotazů učiněných na zaměstnance ÚMPOD. Empirická část zahrnuje soubor otázek, které byly cíleně kladeny tak, aby obsáhly jak obecnou část dotazníku, tak specifickou část, ve které jsem v rámci teoretické části mé diplomové práce fragmentárně poukázala na některé problémy s popisovaným tématem související.

Předpokladem dotazníku je několik významných proměnných, které zřejmě mohou mít vliv na výsledky a odpovědi. Prvním aspektem je povolání a činnost dotazovaného respondenta (právník, psycholog). Lze vyslovit tezi, že povolání, věk a délka pracovního poměru ovlivní výsledné dotazování. Specifické otázky potom směřují k vnímání jednotlivých institutů (viz položené otázky v příloze 1), potažmo reflektují některé problémy v teoretické rovině předestřené.

Dotazník včetně teoretické části by měla vyústit v komplexní závěr diplomové práce a návrh možných opatření ke zlepšení nedostatků zjištěných v této oblasti.

2.2.1 Obecné otázky na respondenty

K obecným otázkám patří tyto okruhy:

- a) pracovní zařazení
- b) věk
- c) délka působení respondenta na ÚMPOD

Celkový počet respondentů byl 3, přičemž všechny dotázané byly ženy, právničky ve věku 25-35 let. Lišila se pouze délka působení na ÚMPOD, která činila 11 měsíců, 2 roky a 6,5let. Ze získaných odpovědí neusuzují, že by dané proměnné měly nějaký vliv na rozdílnost v odpovědích.

---

⁸³ Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí - Sociálně-právní ochrana. Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí [online]. [cit. 19.08.2019]. Dostupné na < <https://www.umpod.cz/socialne-pravni-ochrana/>>.

2.2.2.1 „Dítě“ a „participace dítěte“ v agendách ÚMPOD v kontextu dotazníku

Dotazník je rozdělen do několika částí a otázky položeny tak, aby případně dle odpovědi respondenta rozvíjely předestřený problém ve formě menších okruhů. Tyto soubory jsou vytvářeny na základě výzkumných (testujících) otázek a dále rozpracovány v podobě dílčích závěrů.

2.2.2.2 Pojmy „dítě“, „participace dítěte“ a jejich vývoj v agendě ÚMPOD

V čase a místě tyto instituty prošly vývojem, ovšem jsou zde kritéria, která se nemění. Z agendy ÚMPOD je nutno podtrhnout především fakt, že dochází neustále k zapojování dětí do procesů a jeho komunikace s nimi. V praxi je mnohdy v důsledku vysokého konfliktu rodičů věnována přílišná péče právě jim a na dítě je tendence trochu zapomínat. Primární roli by neměli hrát v dané chvíli rodiče, ale dítě.

Dítě by mělo být středobodem, od kterého se celá záležitost odvíjí. Bohužel v praxi je mnohdy v důsledku vysokého konfliktu rodičů věnována přílišná péče právě jim a na dítě je tendence trochu zapomínat. K tomu a také k roli samých rodičů se rovněž vyjádřil Ústavní soud⁸⁴, když se snažil na rodiče apelovat: „... *jakkoliv mohou být obecné soudy při úpravě styku rodičů a dětí vedeny těmi nejlepšími úmysly, není v jejich silách, aby bez patřičné snahy obou rodičů vytvořily dítěti zcela harmonické výchovné prostředí, jelikož toto se vždy primárně odvíjí od vztahů mezi rodiči. Těto své zodpovědnosti by si tedy rodiče měli být vědomi a tomu by také měli přizpůsobit své vzájemné vztahy při hledání kompromisního řešení k vytvoření ideálního výchovného prostředí pro své dítě.*“

Lze tedy konstatovat, že bez těch nejbližších je jakákoliv forma participační praxe podstatně snížena. – Existuje několik způsobů, jak dítěti celý proces usnadnit a již v jeho průběhu působit na rodiče takovým způsobem, aby se vztahy mezi nimi uklidnily a po ukončení řízení nemuselo dítě nadále být vystaveno přetrvávajícím rodičovským konfliktům, nebo se stát nástrojem v jejich vzájemných bojích. Nemusíme hledat pouze na ústavně právní úrovni, můžeme hledat i v předpisech nižší právní síly. Povinnost rodičů spolupracovat lze dovodit z definice rodičovské odpovědnosti. Při čtení občanského zákoníku rodiče zjistí, že s nabytím účinnosti nového občanského zákoníku došlo k výměně pořadí slov práv a povinností rodičů plynoucích z rodičovské odpovědnosti. Na prvním místě jsou zdůrazněny povinnosti rodičů ve vztahu k dítěti a až na druhém jsou uvedena práva (např. § 856, 858, 865, 892, 896 OZ). I toto je odpověď na otázku, jak se vyvíjí participační praxe v agendě ÚMPOD a v českém právním řádu. Vývoj participační praxe reflektuje i samotný vývoj

⁸⁴ Usnesení ÚS z 30. 4. 2014, sp. zn. III. ÚS 650/14

jednotlivých zaměstnanců (dále také jen „respondentů“) a jejich pohledu na vývoj participační praxe. Lze říci, že -vývoj že participace dětí začala být v čase exponovanějším tématem. Jde i o zapojení moderních prvků přístupu k dětem jako je mediace či moderní zahraniční postupy jako např. Child-inclusive divorce mediation Research –(dále jen “CIMIC”), participační praxe, který reprezentuje -moderní přístup k -jedinečným potřebám a zájmům dětí s ohledem na odloučení od rodičů, kdy tento přístup poskytl podnět k mnoha praktikám mediace v oblasti rodinného práva, aby do rozvodu byly zahrnuty hlasy dětí a respektována participační práva dětí. Tento model popisuje dětskou inkluzivní praxe v mediaci rodinného práva, přičemž její pilotní implementaci byla aplikována v devadesátých letech – ve dvou různých australských kontextech. Byly prezentovány povzbuzující zjištění z první skupiny rodin, která budou modelem pracovat, a naznačují očekávané i neočekávané zisky pro děti i rodiče.⁸⁵

Dalším z mnoha institutu provázanou s výstupy ze CIMIC je mediace a její případný přínos pro řešení konfliktních situací v rodinném prostředí. Mediace se v posledních letech stává stále prosazovanějším a naštěstí i stále využívanějším způsobem řešení rodinných a rodičovských problémů. Mediace můžeme charakterizovat jako mimosoudní způsob řešení konfliktů, při kterém strany sporu za pomoci třetí nezúčastněné nestranné osoby, mediátora, hledají společně řešení svého problému. Mediátor plní úlohu koordinátora v mediačním jednání. Řídí komunikaci mezi rodiči, snaží se je usměrňovat, aby se drželi tématu, v případě, že se rodiče dotknou problému, který se jeví jako klíčový pro problémy v jejich vzájemné komunikaci a spolupráci, může mediátor rodiče vést k prodiskutování právě této otázky a nalezení a odstranění prvotních příčin jejich neshod. Přijetí konečného řešení však zůstává na rodičích, kteří také nesou odpovědnost za své rozhodnutí.⁸⁶ Tyto a další moderní metody přináší významné impulzy k praxi mediací na ÚMPOD, kdy se pod vlivem probíhajícího výcviku začala postupně upravovat a zpřesňovat procedura zapojování dětí. Výcvik pomohl vyjasnit roli a úkoly dětského specialisty a mediátora, na druhou stranu přinesl i otázky týkající se personálních a časových možností zejména psychologického oddělení.⁸⁷

2.2.2.3 Participace v praxi jednotlivých zaměstnanců ÚMPOD

Primárně se ÚMPOD snaží, aby k participaci docházelo v co možná nejširším spektru případů, které řeší a v závislosti k tomu přizpůsobuje formu participace samotné. Mezi

⁸⁵MCINTOSH Jennifer: *Child-inclusive divorce mediation: Report on a qualitative research study*. [online]. Onelibrary.wiley.com, 17. 1. 2007 [cit. 27. 8. 2019]. Dostupné na: <<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/pdf/10.1002/crq.3890180106>>.

⁸⁶RISKIN, L. *Mediace aneb jak řešit konflikty*. Praha: Pallata, 1996, s. 10.

⁸⁷Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí - 12. CIMC. Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí [online]. [cit. 27. srpna 2019]. Dostupné na: ><https://www.umpod.cz/urad/aktualni-projekt-prava-a-participace-ditete-v-agendach-umpod/aktivity-projektu/ka-4-zvysovani-odbornych-kompetenci-zamestnancu-umpod/12-cimc/>>.

nejčastější formy patří komunikace prostřednictvím emailů, dopisů či telefonu, kdy pracovníci dítě informují o probíhající řízení a zjišťují jeho názory. Kontakt může probíhat také zprostředkovaně, kdy roli prostředníka plní rodiče dítěte, kteří s úřadem aktivně spolupracují. Tito mohou dítěti předat informace od Úřadu, případně informační dopis, který pro dítě pracovníci připraví.

Jsou však i případy, kdy s dítětem jedná přímo. Přímé pohovory probíhají v rámci soudních řízení či výše uvedené mediace. V takovýchto případech bývá při pohovoru účasten nejen zpracovatel daného případu, ale také psycholog, který na ÚMPOD působí. Pohovor je přizpůsoben věku dítěte, kdy je jeho názor zjišťován nejen prostřednictvím dialogu, ale také hry, pozorování apod. Stejně tak není vyloučena konzultace s advokátem nebo přítomnost právních zástupců na mediačním jednání. Přítomnost právních zástupců je vždy výsledkem jednání se všemi stranami a záleží i na posouzení vhodnosti takového kroku ze strany úřadu.⁸⁸

Lze tedy sdělit, že na ÚMPOD je participace dětí v řízení, kterých se jich týká běžným standardem, který se v čase posouvá stále kupředu. Zapojení dětí je dnes již mnohem častější a stává se postupně neopominutelným kritériem v rámci řešení jednotlivých případů. Co se týká možných zlepšení, pracovníci poukazují na nízké personální kapacity. Dle respondentů „Často není bohužel možné, abychom např. přímo zjišťovali názor dítěte prostřednictvím pracovníků ÚMPOD, jelikož děti se nacházejí po celém území ČR, a není tedy v kapacitních možnostech ÚMPOD tuto činnost zajistit vlastními silami (je třeba požádat příslušné OSPODY o spolupráci). Informace, které jsou od dítěte zjištěny, dostáváme tedy pouze zprostředkovaně, což není ideální pro navázání určitého vztahu a důvěry s dítětem. Nicméně v některých případech se daří navázat např. telefonický kontakt s dítětem, tudíž následně může být komunikace mnohem intenzivnější a přínosná pro řešení celé rodinné situace.“ Situaci by tedy ještě mohlo vylepšit navýšení počtu terénních pracovníků, kteří by prováděli interakci samotnou.

Zazněl i názor, že problém je viděn také v přístupu rodičů k zapojování dětí do řízení.

Respondentka ve své odpovědi navrhuje **Navrhuje** zde direktivní způsob, který by nutil rodiče k participaci přistoupit. Takovýto autoritativní způsob by však byl dle mého názoru nešťastný. Situaci by v takovýchto případech mohla vyřešit větší míra komunikace s rodiči, kdy by jim bylo podrobně vysvětleno, proč je vhodné, aby k participaci dětí došlo.

Je nutné v praxi **ÚMPOD** dělat výstupy, z nich závěry, které mohou být přetaveny do vizí a dalších budoucích efektivnějších postupech úřadu, tedy vytvoření postupů pro

⁸⁸ Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí - Mediace. Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí [online]. [cit. 27. srpna 2019]. Dostupné na: <<https://www.umpod.cz/mediace/>>.

Komentář [SR1]: Kdo navrhuje? Ten názor? To mi úplně nesedí

vyhodnocování situace dítěte a rodiny v rámci činnosti ÚMPOD, postupů pro spolupráci ÚMPOD s ostatními orgány sociálně-právní ochrany dětí a pomáhajícími profesemi s důrazem na podporu kvalitního síťování služeb při mezinárodněprávní ochraně dětí, vytvoření provozně-metodického manuálu pro participaci dítěte v jednotlivých agendách a činnostech ÚMPOD, posílení kolaborativní praxe při naplňování nejlepšího zájmu dítěte.⁸⁹

2.2.2.4 Cíle práce jednotlivých zaměstnanců ÚMPOD při řešení konkrétních případů

Cílem práce pracovníků je shodně řešit daný případ v nejlepší zájmu dítěte se zřetelem k jeho potřebám. Tyto cíle jsou naplňovány především prostřednictvím komunikace s dítětem, jeho rodiči, případně s pracovníky OSPOD. Naplňování těchto cílů pak ovlivňují různé aspekty od problémů v komunikaci, zejména s rodiči dítěte, přes kapacitní aspekty ÚMPOD až po právní limity, které nastoluje právní řád.

Samozřejmě je nutno předestřít, že cíl práce zaměstnanců je i cílem ÚMPOD tedy zaměřením na posílení participačních práv dětí v agendě ÚMPOD. Jedná se o postupné systémové změny v řešení případů na ÚMPOD a posílení kompetencí pracovníků v přímé péči při zapojování názoru dítěte. Dále plánování, tvorba a úprava postupů tak, aby zapojení názoru dítěte bylo integrální součástí všech rozhodnutí, která se v jeho zájmu na ÚMPOD realizují a posílení interdisciplinárního přístupu a spolupráce při šíření dobré praxe a zvyšování odbornosti jednotlivých pracovníků nejen na ÚMPOD. Lidé, kteří [zde](#) pracují, by přitom měli být speciálně školeni právě pro práci s dětmi. Důležitá je i interdisciplinarita, tedy spolupráce napříč profesemi a jednotlivými složkami státu nejen jeho, aby byl umožněn vznik a rozvoj sítě spolupracujících institucí a organizací, které budou podporovat a šířit dobrou praxi participace dětí na rozhodování o záležitostech, které se jich týkají. Zabývat se konkrétními otázkami v souvislosti se soudním řízením, postupem před zahájením řízení, situacemi, které pro dítě mohou být obzvláště stresující (opakující se výslechy, komunikace s policií apod.), právem dítěte na právní pomoc a zastoupení, možností dítěte obrátit se na soud, vyjádřit svůj názor a být slyšeno, obecnou povinností vést řízení bez zbytečných průtahů a poskytovat dítěti informace jemu srozumitelným jazykem a způsobem přiměřeným jeho věku a rozumové vyspělosti i otázkami ohledně provádění dokazování a vyslýchání dětí. Vytvořit postupy, které směřují i k chování k dítěti po skončení soudního řízení. Dítě má

⁸⁹Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí - KA 3. Provozně metodická činnost ÚMPOD. Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí [online]. [cit. 27. srpna 2019]. Dostupné na <<https://www.umpod.cz/urad/aktualni-projekt-prava-a-participace-ditete-v-agendach-umpod/aktivita-projektu/ka-3-provozne-metodicka-cinnost-umpod>>.

právo být seznámeno s rozhodnutím, má právo, aby mu byly vysvětleny dopady tohoto rozhodnutí a srozumitelně sděleno též odůvodnění a dopady, které pro dítě výsledek řízení má. K tomu by měl sloužit i rozvoj kompetencí pracovníc a pracovníků ÚMPOD v oblasti informování dítěte, slyšení dítěte a zjišťování názoru dítěte před, v průběhu a po řízení a dále zapojování a rozvíjení možností dětí participovat na výše uvedených rozhodnutích, která se jich týkají.

2.2.2.5 Zásada nejlepšího zájmu dítěte a jeho skutečný názor v agendě ÚMPOD

Z praxe názoru respondentů vyplynulo, že uplatnění participačních práv je jedním z mnoha předpokladů, vedoucích k naplnění nejlepšího zájmu. Nutno však posuzovat každý jednotlivý případ individuálně. Je zdůrazňována nutnost individuálního postupu v každém jednotlivém případě. Ohled by se měl brát zejména na věk dítěte a jeho schopnosti. Za ideální komunikaci považuje přímý kontakt pohovorem, případně prostřednictvím telefonu nebo Skype. Zapomínat by se však nemělo ani na zpětnou vazbu po skončení jednání. To jestli je zjištěn skutečný názor dítěte a jeho zájem se odvíjí také ze zkušeností jednotlivých soudců, jak tento zájem vykládají, jejich vlastní zkušenost, praxe a přesvědčení. Konkrétnizovat zájem dítěte se snaží i judikatura. Např. z rozhodnutí Ústavního soudu lze dovodit, že základní je zájem dítěte na jeho zdárném vývoji a jedním z jeho předpokladů je právě mnou výše uvedená sociální vazba mezi rodičem a dítětem⁹⁰.

Z judikatury lze také dovodit zájem dítěte na ochraně života a zdraví jako základních práv, která mají být respektována.⁹¹ Je možné a zároveň žádoucí, aby pro otázky, jejichž řešení má být v zájmu dítěte, byla demonstrativně stanovena určující kritéria nebo domněnky preferovaných řešení (která by např. pomáhala nejen soudu ale i jednotlivým pracovníkům různých institucí a organizací), pomáhající zájem konkrétního dítěte identifikovat. Tato kritéria nebo řešení by přitom měla vycházet, pokud možno, z celospolečenského a odborného konsensu k dané problematice. Jejich definování proto není otázkou právní, nýbrž otázkou interdisciplinární, což potvrzuje v praxi ÚMPOD, že jeho psychologové se dne 7. 2. 2017 v Praze seznámili s možnostmi diagnostické metody Vývojové škály Bayleyové (BSID), tato metoda umožní samostatně dítě diagnostikovat vzhledem k jeho potřebám a nejlepšímu zájmu. Zásadní přispění k vytvoření náhledu na možnosti a limity zapojení nejmenších dětí do rozhodovacích procesů a k diskusi ohledně posuzování mentálních kapacit. Jako aktuálně jediná standardizovaná metoda je BSID zároveň silným argumentačním faktem pro paušální

⁹⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 20. 7. 2010, sp. zn. IV. ÚS 2244/09. bod 40-42.

⁹¹ Nález Ústavního soudu ze dne 3. 2. 2011, sp. zn. III. ÚS 449/06.

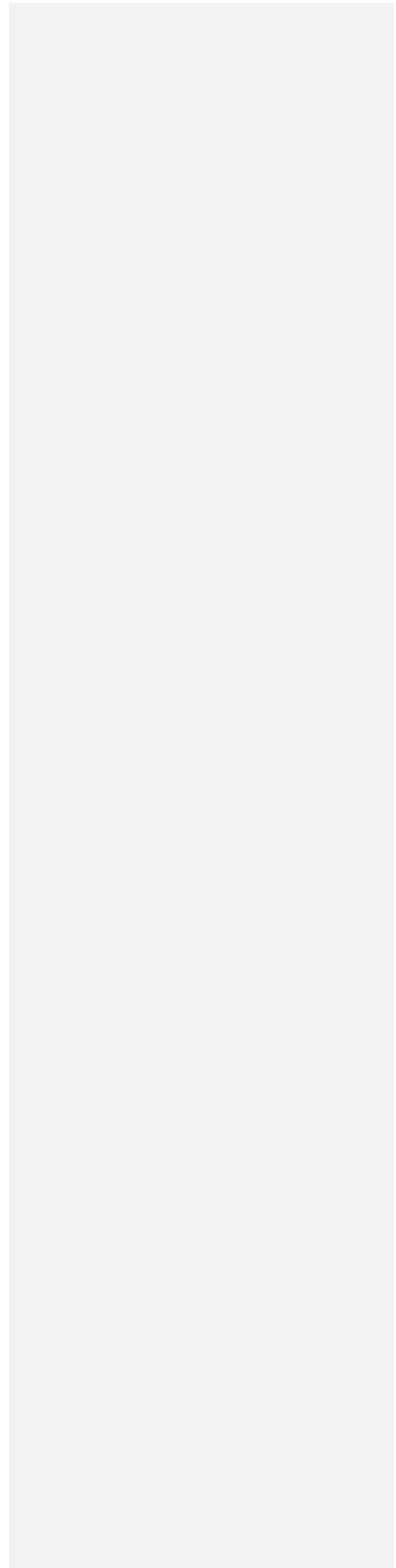
neodmítání tzv. stadiálních pojetí vývoje. Vzdělávání umožní lépe porozumět pojmům v diagnostických zprávách při posuzování, pochopit vývojovou úroveň dítěte. Umožní také samotné diagnostikování v případě potřeby.⁹²

Středobodem bude vždy dítě a jeho postavení v jednotlivých řízeních přičemž je nutno podotknout, že v rámci agendy ÚMPOD se nad participací v poslední době mnohem více přemýšlí a tato otázka se postupně vyvíjí pozitivním směrem, nicméně je to velmi zdoluhavý a pozvolný proces a ne všude je vůle věci měnit. Dítě přestává být pouhým objektem, kolem kterého se vše točí, ale je skutečně považováno za důležitý subjekt, který může vyjádřit svůj názor na věc. Tento názor by měl být při rozhodování soudu minimálně zohledněn. Z čehož jasně vyplývá postupný vývoj kupředu.

---

⁹²Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí - 10. Testovací metody. Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí [online]. – [cit. 27.08.2019]. Dostupné z: <<https://www.umpod.cz/urad/aktualni-projekt-prava-a-participace-ditete-v-agendach-umpod/aktivity-projektu/ka-4-zvysovani-odbornych-kompetenci-zamestnancu-umpod/10-testovaci-metody/>>.

|

Závěr

Na úvod závěru je nutno podtrhnout fakt, že v oblasti institutu participačních práv dítěte je příliš velké kvantitativní hledisko různých proměnných, které celou situaci poměrně stěžují. Ať už je to věk dítěte, jeho rozumová a volní vyspělost, schopnost předestřít svůj názor, osob, které se na procesu podílejí, jejich edukace, schopnost státu implementovat příslušné mezinárodní standardy, schopnost rodičů dát dítěti prostor a v neposlední řadě vysoká míra odpovědnosti ležící právě na soudu, který z procesního hlediska má rozhodnout o dítěti. Tyto a mnohé další aspekty jsou typickými pro řízení, které se týká dětí.

Univerzální návod, jak realizovat participační práva dítěte tj. jak správným způsobem poskytnout relevantní informace dítěti a umožnit mu vyjádřit vlastní názor a následně k tomuto názoru přiměřeným způsobem přihlídnout, však právní úprava neposkytuje a ani poskytnout nemůže. Z tohoto pohledu je aktivní účasti dítěte v řízení nadále závislá na výše uvedených konkrétních subjektech, jež jsou do řízení rovněž zapojeny, resp., které mají hájit zájmy dítěte. Slovo hájit implikuje „obhájce“. S ohledem na skutečnost, že nežijeme za velkou čínskou zdí, ale v multikulturním světě, je vhodné najít inspiraci v zahraničí.

Zde je možné setkat se s modely, kde je dítě v řízení zastoupeno dvěma institucemi. Jednak má vlastního zástupce (advokáta)⁹³, který s ním skutečně komunikuje, probírá s ním aspekty problému, následky možných řešení, zajímá se o jeho skutečný názor na věc a ten pak jménem dítěte představuje soudu. Jednak státem určeného kolizního opatrovníka, který zjišťuje poměry dítěte a hledá objektivní nejlepší řešení pro ně a soudu navrhuje takové řešení, které se jeví jako nejlepší možné pro dítě.⁹⁴ K tomu také Ústavní soud přílehlavě konstatoval cit: „*Obecně Ústavní soud nepovažuje za nejšťastnější situaci, kdy je kumulována funkce opatrovníka hájícího (objektivně) nejlepší zájem dítěte a jeho právního zástupce. Před takovýmto slučováním funkcí ostatně varuje i Výbor ministrů Rady Evropy ve výše zmíněných pokynech o justici vstřícné k dětem, v nichž mimo jiné upozorňuje, že role opatrovníka a právního zástupce jsou rozdílné. Kolizní opatrovník má pomoci soudu definovat a chránit nejlepší zájem dítěte, kdežto právní zástupce má hájit názory a stanoviska dětí. Zájmy chráněné opatrovníkem na straně jedné a právním zástupcem na straně druhé tak nemusí být vždy shodné (viz bod 105 důvodové zprávy k pokynům o justici vstřícné k dětem). Přitom je třeba zdůraznit právě potřebu respektu k osobnosti a vlastnímu názoru dítěte, je-li již schopno*

⁹³ ROGALEWICZOVÁ, Romana. Práva dítěte v rodičovském konfliktu. *Právní rozhledy*. 2016, č. 19, s. 660-666.

⁹⁴ Podrobně ROGALEWICZOVÁ Rogalewiczová, R. Orgán sociálně-právní ochrany dětí jako kolizní opatrovník dítěte. *Právní rozhledy*, 2015, č. 20, s. 715–716.

si jej rozumně utvořit, neboť v závislosti na věku a vyspělosti nezletilého dítěte je nelze vždy vyloučit z rozhodování o jeho záležitostech, byť by se jeho vlastní rozhodnutí třeba i neshodovala s těmi učiněnými případně jeho opatrovníkem – orgánem státu (OSPOD), sledujícím jeho ‚objektivně‘ nejlepší zájem. V neposlední řadě pak lze též poukázat na zpravidla rozdílnou kvalitu právního zastoupení poskytnutého opatrovníkem se specializací na ochranu zájmů dětí, ale bez právní kvalifikace, a právně kvalifikovanou osobou.⁹⁵ Jistě si všichni uvědomujeme, že jakmile se dostaneme do situace, kdy chceme či potřebujeme právní pomoc, hledáme zpravidla kvalitní právní zastoupení. K tomu institut advokáta se jeví v našich podmínkách jako vhodné téma k diskuzi i s ohledem na skutečnost, že advokát musí ze zákona hájit nejlepší zájem klienta-dítěte a jednat podle svého nejlepšího vědomí a svědomí bez ohledu na jiné zájmy jiných osob, které v konečném důsledku nemusí znamenat nejlepší zájem dítěte.

Dle respondentů v rámci dotazníku, podstatou participace dítěte je právě jeho informovanost a zapojení do procesu zprostředkování osvojení a opatrovnických věcí. Velký důraz je kladen na předestření názoru dítěte a zapojení dítěte do procesu vzhledem k jeho věku a vyspělosti. Dle mého názoru nezbytnou součástí posouzení zájmu dítěte je také poskytnutí prostoru k sebeurčení dítěte. Tento prostor je přitom definován jednak možnostmi změnit jednou učiněné rozhodnutí o otázce dotýkající se dítěte a dále možnostmi ovlivnit svým názorem výsledek rozhodovacího procesu. Zájem dítěte, jak jej zjistí rozhodující orgán, přitom může být v rozporu s přáním dítěte, avšak v takovém případě je nutné, aby bylo důkladně vyloženo, proč nebylo dle přání dítěte rozhodnuto.

Lze konstatovat, že dle mixu odpovědí v dotazníku se participace dítěte, potažmo dítě jako subjekt svých práva a povinností vyvíjel v čase podobně, jako se vyvíjel ÚMPOD a rostla zkušenost zaměstnanců dána časem a vysokou mírou kvalifikace přičemž markantou, která mě osobně zaujala, je skutečnost pro jednoho pracovníka překvapivá, jak 6let staré dítě je schopno přijímat informace což jen potvrzuje mé výše uvedené tvrzení, že děti předškolního věku, tj. do cca 6 let, si začínají velmi dobře uvědomovat svá přání a dávat je najevo, resp. trvat na jejich splnění a správnosti tvrzení, že tzv. Koncept autonomie dítěte (viz výše uvedený čl. 5 a čl. 12 odst. 1 Úmluvy) spočívá v korektivu tzv. rozvíjejících se schopností (rozuměj tříleté dítě není tak vyvinuté jako šestileté, i když i zde najdeme výjimky, které ovšem potvrzují pravidlo.) Stejně tak je kladen důraz na osobní kontakt s dítětem či alespoň formou zprostředkovanou jako je např. formou korespondence - dopisu. Jak jsem již

⁹⁵ -Nález Ústavního soudu ze dne 19. 2. 2014, sp. zn. I. ÚS 3304/2013, bod 46.

předestřela, aby dítě mohlo skutečně vyjádřit svůj vlastní nezávislý názor, je důležité i prostředí, ve kterém je rozhovor s ním prováděn a mělo by být kontaktováno přímo. Toto je nezbytné z důvodu svobody dítěte vyjadřovat se ve všech záležitostech, které se jej dotýkají. Aby toto právo bylo naplněno, je nutné dítěti poskytnout možnost být vyslyšeno v každém soudním nebo správním řízení, které se jej dotýká, a to buď přímo, nebo prostřednictvím zástupce anebo příslušného orgánu. Ohledně slabých stránek zazněla především nepravá stránka věci a to je kapacita a počet zaměstnanců úřadu a s tím samozřejmě ruku v ruce navýšení rozpočtu úřadu, potažmo také jeho decentralizace a možnost, že za předpokladu, že máte více pracovníků, můžete se více věnovat práci „*in tereno*“. Dle mého názoru se taktéž jedná o problém v rovině znalostní a psychologické – tyto otázky netřeba v první řadě řešit novelizací právní úpravy, ale adekvátním nastavením institucionálních procesů, jakož i zvýšenou podporou pro jednotlivé zaměstnance ze strany specializovaných pracovišť institucí prosazujících nejlepší zájem dítěte a to včetně soudců dalších subjektů jako jsou pracovníci ÚMPOD, OSPOD a také rodiče dítěte, kteří mohou pozitivně ovlivnit schopnost dítěte pochopit situaci, ale také negativně působit na jeho možnost vytvořit si vlastní názor a nastavit takový mix kritérií, která budou respektovat nejlepší zájem dítěte.

Ve věci tématu uplatňování participačních práv dítěte koresponduje se zásadou nejlepšího zájmu dítěte, zaznělo podobně jako ve velkém množství jiných právních případů především individuální přístup ke každému jednotlivému případu, přičemž jako pomůcka může sloužit systém tzv. „*Best Interest Determination*“, který participační práva dítěte do sebe zahrnuje. Protikladem bylo konstatováno, že uplatňování participačních práv je jedním z mnoha předpokladů k tomu, aby byl naplněn nejlepší zájem dítěte, a seznam kritérií se může případ od případu lišit. Dle mého závěru nelze však vytvořit univerzální, všeobsahující a absolutní seznam kritérií nebo řešení určujících zájem dítěte v konkrétních situacích. Ta budou totiž vždy vykazovat rozdíly, ke kterým je nutno přihlížet, a navíc zájem dítěte musíme nahlížet také optikou rozdílnosti jednotlivých států a jejich kulturních, náboženských nebo společenských pravidel prostředí dítěte. Tím nejvyšším kritériem by však měla být základní práva dítěte, kdy musí být zvoleno takové řešení situace dítěte, které bude jeho základní práva chránit.

Cílem mé diplomové práce nebylo podat komplexní pohled na problematiku participačních práv dítěte, to by ani v rozsahu diplomové práce nebylo možné, ale vyzdvihnout některé problematické aspekty a tyto se pokusit konfrontovat s reálnou praxí zaměstnanců ÚMPOD.

Naformátováno: Písmo: Kurzíva

Otázkou zůstává, jak se bude v čase tento institut dále vyvíjet a jak v čase analyzovat jednotlivá východiska a úrovně participace a navrhnout řešení pro lepší aplikaci těchto práv v praxi. Dle dotazníku a mého výzkumu se potvrzuje, že dítě přestává být pouhým objektem, kolem kterého se vše točí, ale je skutečně považováno za důležitý subjekt, který může vyjádřit svůj názor na věc. Tento názor by měl být při rozhodování soudu minimálně zohledněn. Lze uzavřít pozitivním závěrem, že se v rámci ÚMPOD práce s dětmi vyvíjí pozitivním směrem, ovšem je nutno závěrem podtrhnout, že se takto děje pozvolna a ne všude dle názoru jednoho respondenta je vůle věci promptně měnit.

Seznam použitých zdrojů

Monografie

- BRZOBOHATÝ, R. *Nejlepší zájem dítěte v mediaci*. In Rogalewiczová R., Cirbusová M. (eds.) *Zájem dítěte v soudní praxi*. Brno: Tribun EU, 2015, 122s.
- BRZOBOHATÝ, R., CIRBUSOVÁ, M., ROGALEWICZOVÁ, R. a kol. *Interdisciplinární spolupráce v nejlepším zájmu dítěte. Metodické doporučení pro řešení rodičovských konfliktů nejen s mezinárodním prvkem*. Tribun EU, 2015, 118 s.
- HENDRYCH, Dušan a kol. *Právní slovník*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. 1488 s.
- HRUŠÁKOVÁ, M. *Dítě, rodina, stát: Úvahy nad právním postavením dítěte*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1993, 160 s.
- MATOUŠEK, O. a kol. *Děti a rodiče v rozvodu*. 1. vyd. Praha: Portál, 2015, 255 s.
- JAVOREKOVÁ, Alexandra. *Právní postavení dítěte se zřetelem k participačnímu právu*, Praha, 2016, 102 s.
- RISKIN, L., ARNOLD, Tom, KEATING, J. Michael. *Mediace aneb jak řešit konflikty*. Praha: Pallata, 1996, 126 s.
- VESELÁ, Radomíra; HURBIŠ, František. *Právní problematika mezinárodních únosů dětí*. Kunovice: Evropský polytechnický institut, 2008, 65 s.:-
- MILNE. B. *Rights of the Child: 25 Years After the Adoption of the UN Convention*. Springer, 2015. 187 s.
- MOLEK, Pavel. *Právo na spravedlivý proces*. Wolters Kluwer, 2012. 576 s.
- NOVÁK, T. *Péče o dítě po rozvodu a její úskalí*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2012, 144 s.
- PARKES, A. *Children and International Human Rights Law: The Right of the Child to Be Heard*, London: Routledge. 2013. 424 s.
- SLANINOVÁ, Kateřina. *Participační práva dítěte, Diplomová práce*, Olomouc 2018, 54 s.
- KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Rodinné právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, 368 s.
- KRAUS, Jiří *Akademický slovník cizích slov*. 1. vydání. Praha: Academia, 2001, 834 s.
- LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654)*, 1. vydání, 2014, 2400 s.

Naformátováno: Písmo: Kurzíva

Komentáře

MELZER, F., TÉGL, p. a kolektiv. *Občanský zákoník § 1-117 velký komentář svazek I*. Praha: Leges, 201, 720 s.

MELZER, F., TÉGL, p. a kolektiv. *Občanský zákoník § 794-975 velký komentář svazek IV*. Praha: Leges, 2016, 2064 s.

Odborné časopisy

BEZOUŠKA, Petr, HAVEL, Bohumil, HULMÁK, Milan, MELZER, Filip, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, PIHERA, Vlastimil, RONOVSÁ, Kateřina, TELEČ, Ivo. Pět let poté: Nové soukromé právo v předškolním věku. *Právní rozhledy*, 2019, č. 1, s. 5.

JANEČKOVÁ, E. Úskalí zjišťování názoru nezletilého dítěte v řízení před soudem. *Právo a rodina*, 2016, č. 5, s. 14.

KORNEL, Martin. Některé problematické aspekty principu nejlepšího zájmu dítěte. *Právní rozhledy: časopis pro všechna právní odvětví*, Praha: C. H. Beck, 2013, roč. 21, č. 3, s. 88-93.

MATOUŠEK, O. Cochemská praxe – jiný způsob rozvodu. *Právo a rodina*, 2014, č. 8, s. 18.

MATOUŠEK, O. Rodičovství po rozvodu a možnosti jeho hodnocení. *Právo a rodina*, 2014, č. 7, s. 12.

~~ROGALEWICZOVÁ~~ Rogalewiczová, R. Orgán sociálně-právní ochrany dětí jako kolizní opatrovník dítěte. *Právní rozhledy*, 2015, č. 20, s. 715–716.

ROGALEWICZOVÁ, Romana. Možnosti aktivního zapojení dítěte do řízení. *Právní rozhledy*, 2018, č. 8, s. 267-275.

ROGALEWICZOVÁ, Romana. Možnosti aktivního zapojení dítěte do řízení. *Právní rozhledy*, 2018, č. 8, s. 267.

ROGALEWICZOVÁ, Romana. Práva dítěte v rodičovském konfliktu. *Právní rozhledy*, 2016, č. 19, s. 660-666.

SCHÖN, Monika. Koho české právo rozumí pod pojmem dítě? *Právo a rodina*, 2013, roč. 15, č. 3, s. 17.

WESTPHALOVÁ, Lenka, HOLÁ, Lenka. Zapojování dětí do rozhodování ve věcech, které se jich týkají, v kontextu rodinné mediace. *Právní rozhledy*, 2019, č. 13-14, s. 470-477.

Naformátováno: Písmo: Kurzíva

Judikatura

Nález Ústavního soudu ze dne 24. 9. 1998, sp. zn. III. ÚS 125/98

Nález Ústavního soudu ze dne 24. 9. 1998 sp. zn. III. ÚS 125/98

Nález Ústavního soudu ze dne 29. 2. 2008, sp. zn. II. ÚS 2268/07

Nález Ústavního soudu, ze dne 15. 10. 2008, Sp. zn. I. ÚS 947/08

Nález Ústavního soudu ze dne 2. 4. 2009, sp. zn. II. ÚS 1945/08

Nález Ústavního soudu ze dne 2. 4. 2009, Sp. zn. II. ÚS 1945/08

Nález Ústavního soudu ze dne 18. 8. 2009, sp. zn. I. ÚS 557/09

Nález Ústavního soudu ze dne 20. 7. 2010, sp. zn. IV. ÚS 2244/09

Nález Ústavního soudu ze dne 26. 8. 2010, sp. zn. III. ÚS 3007/09

Nález Ústavního soudu ze dne 3. 2. 2011, sp. zn. III. ÚS 449/06

Nález Ústavního soudu ze dne 19. 2. 2014, sp. zn. I. ÚS 3304/13

Nález Ústavního soudu ze dne 19. 2. 2014, sp. zn. I. ÚS 3304/2013

Nález Ústavního soudu II. ÚS 725/18

Nález Ústavního soudu II. ÚS 725/18

Nález Ústavního soudu ze dne 4. 12. 2014, sp. zn. I. ÚS 1041/14

Nález Ústavního soudu ze dne 30. 12. 2014, sp. zn. I. ÚS 1554/2014

Nález Ústavního soudu Sp. zn. I. ÚS 1176/16 ze dne 27. 4. 2016

[Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 3. 6. 2014 ve věci Lopez Guio proti Slovensku, stížnost č. 10280/12](#)

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. 5. 2013, sp. zn. 30 Cdo 1376/2012 (R82/2013)

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 1. 2010, sp. zn. 30Cdo 1721/2009

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. 12. 2014, sp. zn. 30 Cdo 3361/2014

Stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 8. 12. 2010, sp. zn. Cpjn 202/2010

Usnesení Ústavního soudu ze dne 10. 5. 2006, sp. zn. IV. ÚS 288/04

Usnesení Ústavního soudu ze dne 12. 6. 2008, sp. zn. I. ÚS 974/08

Usnesení Ústavního soudu ze dne 30. 9. 2010, sp. zn. I. ÚS 2661/10

Usnesení Ústavního soudu z 30. 4. 2014, sp. zn. III. ÚS 650/14

Usnesení Ústavního soudu ze dne 19. 5. 2016, sp. zn. I. ÚS 1176/16

Internetové zdroje

HOFMANOVÁ, Helena. *Účast dítěte (participační práva) v rozhodovacích procesech v sociálně-právní ochraně dětí s důrazem na judikaturu Ústavního soudu* [online]. [cit. 18. července 2019]. Dostupné na < file:///C:/Users/Multimedia/Downloads/Ucast-ditete-(participacni-prava)-v-rozhodovacich-procesech-v-socialne-pravni-ochrane-deti-s-durazem-na-judikaturu-Ustavniho-soudu%20(7).pdf >.

HOFSCHNEIDEROVÁ, Anna. *O konceptu participačních práv dítěte ve světle* [online]. epravo.cz, 11. 9. 2017 [cit. 12. 08. 2019]. Dostupné na <https://www.epravo.cz/top/clanky/o-konceptu-participacnich-prav-ditete-ve-svetle-nekolika-vybranych-odmitavych-usneseni-ustavniho-soudu-106302.html.>.

HOFSCHNEIDEROVÁ, Anna. *O konceptu participačních práv dítěte ve světle několika vybraných odmitavých usnesení Ústavního soudu* [online]. epravo, 11. Zář 2017 [cit. 12. srpna 2019]. Dostupné na <https://www.epravo.cz/top/clanky/o-konceptu-participacnich-prav-ditete-ve-svetle-nekolika-vybranych-odmitavych-usneseni-ustavniho-soudu-106302.html.>.

JAVOREKOVÁ, Alexandra. *Právní postavení dítěte se zřetelem k participačnímu právu*, Praha, 2016.

JIRSA, Jaromír. *Doručování zastoupenému nezletilci* [online]. pravni prostor.cz, 9. Února 2015 [cit. 13. Října 2019]. Dostupné na <https://www.pravni-prostor.cz/judikatura/procesni-pravo/dorucovani-zastoupenemu-nezletilci> .

K posuzování nejlepšího zájmu dítěte v řízení podle § 62 ZOR. [online]. [cit. 12. Srpna 2019]. Dostupné na https://www.profipravo.cz/index.php?page=article&id_category=11&id_article=256056&csum=9ed87407.

KAPLÁNEK, M. *Participace dětí a mládeže. Studijní text k předmětu Formy participace v pedagogice volného času* [on-line]. České Budějovice univerzity [cit. 8. března 2019]. Dostupné na < old.tf.jcu.cz/getfile/09830f8e2fb75e34>.

MCINTOSH Jennifer. *Child-inclusive divorce mediation: Report on a qualitative research study*. [online]. Onelibrary.wiley.com, 17. 1. 2007 [cit. 27. 8. 2019]. Dostupné na: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/pdf/10.1002/crq.3890180106>.

Naformátováno: Písmo: Kurzíva

Národní akční plán k transformaci a sjednocení systému péče o ohrožené děti na období 2009 až 2011 [online]. [cit. 15. července 2019] dostupné na <<https://www.mpsv.cz/files/clanky/7440/NAP.pdf>>.

PLÍVOVÁ, Viktorie. ÚMPOD slaví 80 let činnosti [online]. 8. listopadu 2010 [cit. 8. března 2019]. Dostupné na <https://www.mpsv.cz/files/clanky/9801/08112010_2.pdf>.

Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí - 12. CIMC. Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí [online]. [cit. 27. srpna 2019]. Dostupné na: ><https://www.umpod.cz/urad/aktualni-projekt-prava-a-participace-ditete-v-agendach-umpod/aktivity-projektu/ka-4-zvysovani-odbornych-kompetenci-zamestnancu-umpod/12-cimc/>>.

Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí - KA 3. Provozně metodická činnost ÚMPOD. Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí [online]. [cit. 27. srpna 2019]. Dostupné na <<https://www.umpod.cz/urad/aktualni-projekt-prava-a-participace-ditete-v-agendach-umpod/aktivity-projektu/ka-3-provozne-metodicka-cinnost-umpod>>.

Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí - Mediace. Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí [online]. [cit. 27. srpna 2019]. Dostupné na: <<https://www.umpod.cz/mediace/>>.

Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí - Sociálně-právní ochrana. Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí [online]. [cit. 19.08.2019]. Dostupné na <<https://www.umpod.cz/socialne-pravni-ochrana/>>.

Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí [online]. [cit. 8. března 2019]. Dostupné na: <<https://www.umpod.cz/urad/>>.

Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí: Výroční zpráva 2017 [online]. 30. června 2017 [cit. 8. března 2019] Dostupné na <https://www.umpod.cz/fileadmin/user_upload/vyrocní_zpravy__106/Zprava_o_cinnosti_2017.pdf>.

Všeobecný komentář Výboru pro práva dítěte č. 12 (2009), ze dne 1. července 2009 [online]. vlada.cz, [cit. 19. března 2018] Dostupné na <<https://www.vlada.cz/assets/ppov/rlp/vybory/pro-prava-ditete/Preklady-dokumentu-OSN.pdf>>.

Právní předpisy

[zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních](#)
[zákon č. 359/2000 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.](#)
[zákon č. 359/2000 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů](#)
[zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník](#)
[zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád](#)
~~[zákon č. 359/2000 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.](#)~~

← Naformátováno: Řádkování: 1.5 řádku

Mezinárodní smlouvy

Evropská úmluva o výkonu práv dětí (Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 54/2001 Sb. m. s.)

Haagská úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí z 25. října 1980

Úmluva o právech dítěte (Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb.)

Důvodové zprávy

Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů. Sněmovní tisk 642/0, část č. 1/8.

Sborníky

SCHÖN, Monika. *Výchova dítěte: Právo rodičů v. právo státu. Dny práva 2011- Days of Law2011.* Brno: Masarykova univerzita, 2012 185 s.

Shrnutí

Diplomová práce (dále jen „práce“) na téma efektivní realizace participačních práv dítěte v agendách Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí reflektuje některé vybrané problémy v participační praxi v kontextu s efektivní realizací participačních práv dítěte v agendách Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí. V úvodu práce jsou popsány zejména vybrané základní pojmy a jejich zakotvení v právní úpravě vnitrostátní i mezinárodní úrovní, přičemž v návaznosti na něj jsou zpracovány tři podkapitoly, zabývající se jednotlivými fragmentárními problémy, které vyplývají z praxe. Každá podkapitola je objektivně zhodnocena dílčím závěrem. Text teoretické části je členěn do tří podkapitol, přičemž ve třetí kapitole nabízím tři problematické okruhy, tedy jak jsou participační práva realizována, jak je zjišťován skutečný názor dítěte a jak koresponduje nejlepší zájem dítěte s jeho participačními právy.

Tyto problémy mají svoje dílčí závěry, které tvoří s druhou praktickou kapitolou výstup do závěru.

Druhá praktická část práce reflektuje v souladu s odpověďmi jednotlivých pracovníků na úřadu na dotazník, jenž je přílohou práce a předestírá, jakým způsobem je dnes na participační praxi nahlíženo a nabízí pohled praktikujících právníků v kontextu s judikaturou a odbornými články. Tato kapitola je o dobré praxi úřadu, o problémech v souvislosti s praxí úřadu i jednotlivými zaměstnanci.

V závěru nabízím shrnutí na tuto problematiku a možná řešení de lege ferenda.

Cílem diplomové práce je podat fragmentární pohled na problematiku participačních práv dítěte, analyzovat jednotlivá východiska a úrovně participace v kontextu s praxí a navrhnout dílčí řešení pro lepší aplikaci těchto práv v praxi.

Naformátováno: Odsazení: První řádek: 0,49"

Naformátováno: Písmo: Kurzíva

Naformátováno: Normální

Summary

The master's thesis deals with the topic Effective realisation of the participative child's laws in the agendas of Office for International Legal Protection of Children. The thesis reflects chosen problematic of participatory practices in the context of effective realisation of participatory child's laws in selected agendas of Office for International Legal Protection of Children. The beginning of the thesis is descriptive and it is focused on the basic definition of selected terms and their impact in international and internal law systems. The first chapter is followed by three subchapters with the focus on fragmental problems based on the practice. Every subchapter is evaluated and summarized. The theoretical part is divided into three subchapters, too. In the third chapter, there is evaluative and the focus of the third chapter is on three problematical aspects of the realisation of participatory laws, it means how the children's will is expressed, projected and how it corresponds with the best interest of the child and its participatory laws.

This problematic has its own partial results which composes the second practical chapter.

The second practical part of the thesis reflects answers of the responsible authorities on questionnaire. Questionnaire and answers is an attachment of the thesis. Questionnaire offers the possibility to understand how law's practitioners works in the line with case law and articles. The chapter is not only about the good practices, but also about individual and/or institutional limits.

At the end, the thesis offers summary of the topic and possible solutions de lege ferenda.

The aim of the thesis is to provide fragmental insight into the topic of participatory child's laws. Additional aim is to analyse possible outputs and the levels of participation in the line with practice and to offer possible particular solutions for better implementation of the laws.

Naformátováno: Angličtina (Velká Británie)

Naformátováno: Odsazení: První řádek: 0.49"

Naformátováno: Angličtina (Velká Británie)

Naformátováno: Angličtina (Velká Británie)

Naformátováno: Angličtina (Velká Británie)

Naformátováno: Angličtina (Velká Británie)

Naformátováno: Angličtina (Velká Británie)

Naformátováno: Angličtina (Velká Británie)

Naformátováno: Angličtina (Velká Británie)

Naformátováno: Normální

Naformátováno: Angličtina (Velká Británie)

Klíčová slova

Dítě

Hranice věku

Osobní slyšení dítěte

Participace

Participační práva dětí

Právo na spravedlivý proces

Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí

Zásada nejlepšího zájmu dítěte

Zastoupení dítěte

Key words

A child

Rebuttable presumption of the age

Borderline of the age Personal hearing of the child

Participation

Participation rights of children

Right to fair trial

Office for International Legal Protection of Children

The best interests of the child principle

Representation of the child

Příloha 1- Dotazníkové šetření na ÚMPOD

Sociodemografické údaje

3 odpovědi

Pohlaví

- žena 3
- muž 0

Naformátováno: Písmo: Barva písma: Text 1

Naformátováno: Odstavec se seznamem, Odstavec_muj, S odrážkami + Úroveň: 1 + Zarovnat na: 0.25" + Odsadit na: 0.5"

Věk

3 odpovědi

- 31
- 29
- 25

Naformátováno: Písmo: Barva písma: Text 1

Naformátováno: Odstavec se seznamem, Odstavec_muj, S odrážkami + Úroveň: 1 + Zarovnat na: 0.25" + Odsadit na: 0.5"

Pracovní zařazení

3 odpovědi

- právník
- právní referent
- právník na oddělení právní pomoci

Naformátováno: Písmo: Barva písma: Text 1

Naformátováno: Odstavec se seznamem, Odstavec_muj, S odrážkami + Úroveň: 1 + Zarovnat na: 0.25" + Odsadit na: 0.5"

Délka Vašeho působení na ÚMPOD

3 odpovědi

- 6,5 roku
- 2-roky
- 11 měsíců

Naformátováno: Písmo: Barva písma: Text 1

Naformátováno: Odstavec se seznamem, Odstavec_muj, S odrážkami + Úroveň: 1 + Zarovnat na: 0.25" + Odsadit na: 0.5"

Samotný dotazník

1. Pojmy „dítě“, „participace dítěte“ v agendách ÚMPOD

a) Co je podstatou participace dítěte, zejména participace dětí v rámci řízení v souvislosti s Vaší prací na ÚMPOD?

3 odpovědi

- zapojení dětí do procesu zprostředkování osvojení, zapojení dětí do opatrovnických věcí
- Bližší kontakt s dítětem, zjištění jeho názoru, možnost informovat dítě o všech záležitostech, které se jej týkají.
- Řízení bych rozdělila do dvou rovin, ve kterých ÚMPOD působí. Pokud ÚMPOD jedná z pozice ústředního orgánu např. vymáhá výživné, jde zejména o informování dítěte, že konkrétní řízení probíhá, jaké jsou možné výsledky, co to pro dítě znamená a

Naformátováno: Písmo: Barva písma: Text 1

Naformátováno: Odstavec se seznamem, Odstavec_muj, S odrážkami + Úroveň: 1 + Zarovnat na: 0.25" + Odsadit na: 0.5"

jak věc bude řešena do budoucna. U ÚMPODU jako kolizního opatrovníka dítěte v soudním řízení, se pak hlavně jedná o zapojení dítěte, pokud je to vzhledem k jeho věku a vyspělosti možné. Důležité je nejen ho informovat jako v předchozím případě, ale také zjistit jeho názor (např. prostřednictvím pohovoru přímo nebo požádat o jeho provedení OSPOD), jak věc samo vidí, zdali je pro něj vůbec řízení o situaci, kterou se rodiče rozhodli řešit soudně, podstatné.

b) Definujte pojem „dítě“, „participace dětí“ vlastními slovy, použijte příklady z praxe.

3 odpovědi

- nezletilý do 18 let věku, zapojení dítěte do procesu, který se ho týká
- Dítě je pro mě středobodem, od kterého se celá záležitost odvíjí. Bohužel v praxi je mnohdy v důsledku vysokého konfliktu rodičů věnována přílišná péče právě jim a na dítě je tendence trochu zapomínat. Nicméně za mé působení na Úřadu musím říci, že se komunikace s dítětem a jeho zapojování do jednotlivých procesů v agendě velmi rychle vyvíjí směrem kupředu.
- dítě - osoba mladší 18 let, participace dětí - proces zapojení dítěte to řešení situací, které se ho bezprostředně týkají

c) Změnil se Váš pohled na tyto pojmy v průběhu Vaší práce na ÚMPOD? Pokud ano, jak? Co změnu Vašeho smýšlení ovlivnilo?

3 odpovědi

- ano, v roce 2012 se o tomto tématu spíše začínalo mluvit. Nebylo to tak exponované téma.
- Překvapila mě především skutečnost, že je vhodné a dobré vysvětlit i malým dětem (již např. od 6 let věku), jaká je situace mezi rodiči a jaké mohou být právní důsledky jejich rozchodu apod. Netušila jsem, že již tak malé děti jsou schopné takové informace rádně vstřebat.
- Můj pohled se nezměnil.

Naformátováno: Písmo: Tučné

Naformátováno: Písmo: Barva písma: Text 1

Naformátováno: Odstavec se seznamem, Odstavec_muj, S odrážkami + Úroveň: 1 + Zarovnat na: 0.25" + Odsadit na: 0.5"

Naformátováno: Písmo: Barva písma: Text 1

Naformátováno: Písmo: Tučné

Naformátováno: Písmo: Barva písma: Text 1

Naformátováno: Odstavec se seznamem, Odstavec_muj, S odrážkami + Úroveň: 1 + Zarovnat na: 0.25" + Odsadit na: 0.5"

Naformátováno: Písmo: Barva písma: Text 1

2. Participace v praxi jednotlivých zaměstnanců ÚMPOD

a) Jak vypadá Váš běžný pracovní den v souvislosti s participací, dětmi a jejich participací v rámci řízení?

3 odpovědi

- Jakého řízení? Píšu e-maily, dopisy, dotazuji se jiných lidí na názor dětí, žádám o zjištění názoru dětí pečovateli dítěte, upozorňuji pečovatele, soud, OSPOD apod. na nutnost zjistit názor dítěte a vzít ho v úvahu...apod.
- Participace bohužel stále není náplní mého běžného pracovního dne, jedná se spíše o menšinou agendu. Nicméně pokud se již věnuji participaci, jedná se především o psaní dopisů/emailů dítěti, případně telefonování s ním.
- Na úvod si dovoluji poznamenat, že participace dětí není něco, co by bylo řešeno běžně. Participaci nelze vykonat ve všech případech, které člověk v rámci běžného pracovního dne zpracuje. Většinou se jedná o menší procento případů, v ostatních jsou děti moc malé, v zahraničí apod. V těch případech, kdy je participace možná, práce spočívá v kontaktování rodičů, že je třeba dítě do procesu zapojit s ohledem na jeho vyspělost. Poté případně dítěti napsat dopis s informacemi a požádat rodiče o jeho předání dítěti. Pokud dítě zastupujeme v soudním řízení, je žádoucí si např. s ohledem na možnosti rodiny domluvit osobní schůzku a naplánovat pohovor s dítětem, který provádí psycholog UMPOD společně se zpracovatelem případu.

b) Dostáváte se v průběhu své praxe do styku s dětmi? Pokud ano, jakým způsobem s nimi komunikujete?

3 odpovědi

- V průběhu doprovázení žadatelů o osvojení na různé instituce. Mluvím s nimi běžně, vysvětluji, co se děje nebo bude dít, aby dítě bylo informováno
- Ano, nejčastěji v rámci soudního jednání, kdy má být s dítětem proveden pohovor (Úřad vystupuje jako kolizní opatrovník dítěte) anebo též v případech, kdy je s dítětem na půdě Úřadu prováděn pohovor s některým z psychologů pro účely mediace rodičů prostřednictvím ÚMPOD.
- V případě, kdy je domluvena osobní schůzka a pohovor s dítětem. V nepřímém kontaktu pak prostřednictvím dopisů pro děti.

Naformátováno: Písmo: Tučné

Naformátováno: Písmo: Barva písma: Text 1

Naformátováno: Odstavec se seznamem, Odstavec_muj, S odrážkami + Úroveň: 1 + Zarovnat na: 0.25" + Odsadit na: 0.5"

Naformátováno: Písmo: Barva písma: Text 1

Naformátováno: Odstavec se seznamem, Odstavec_muj, S odrážkami + Úroveň: 1 + Zarovnat na: 0.25" + Odsadit na: 0.5"

Naformátováno: Písmo: Barva písma: Text 1

c) Jakým způsobem děti zapojujete do jednotlivých procesů?

3 odpovědi

- Zjištění názoru dítěte v průběhu interakce mezi žadateli a dítětem v procesu zprostředkování mezinárodního osvojení - zajišťuje psycholog UMPOD - pomocí rozhovoru, pozorování, hry apod. (s ohledem na věk dítěte)
- V rámci agendy kolizního opatrovnictví se jedná především o kontaktování dítěte za účelem jeho informování o předmětu soudního řízení, případně zjištění jeho názoru na danou věc. Dále jsou děti zapojuvány do procesu mediace, kdy je zjišťován jejich názor, který může být následně s jejich souhlasem přednesen rodičům v rámci mediačního setkání.
- již výše uvedené - psaním dopisů, pohovor, u starších dětí lze aby se sami účastnili nařízeného jednání u soudu

Naformátováno: Písmo: Barva písma: Text 1

Naformátováno: Odstavec se seznamem, Odstavec_muj, S odrážkami + Úroveň: 1 + Zarovnat na: 0.25" + Odsadit na: 0.5"

d) Změnila se nějak komunikace a práce s dětmi v průběhu Vašeho působení na ÚMPOD, (zapojujete děti do procesů více/méně/jinak)?

3 odpovědi

- Ano, děti jsou považovány více za subjekt práv, ne pouze za objekt.
- Praxe se změnila velmi. Především je nyní u každého případu mnohem více uvažováno nad tím, zda je možné a vhodné provést participaci, případně jakým způsobem. Zapojení dětí je dnes již mnohem častější a stává se postupně neopominutelným kritériem v rámci řešení jednotlivých případů.
- samozřejmě komunikace se jistým způsobem stále mění, např. se mění šablony pro dopisy, které se zasílají dětem

Naformátováno: Písmo: Barva písma: Text 1

Naformátováno: Odstavec se seznamem, Odstavec_muj, S odrážkami + Úroveň: 1 + Zarovnat na: 0.25" + Odsadit na: 0.5"

e) Domníváte se, že jsou děti dostatečně zapojuvány do jednotlivých procesů nebo by se měly zapojovat více?

3 odpovědi

- Vždy se dá něco vylepšit. Naráží se na personální kapacity.
- Často není bohužel možné, abychom např. přímo zjišťovali názor dítěte prostřednictvím pracovníků ÚMPOD, jelikož děti se nacházejí po celém území ČR, a není tedy v kapacitních možnostech ÚMPOD tuto činnost zajistit vlastními silami (je třeba požádat příslušné OSPODy o spolupráci). Informace, které jsou od dítěte zjištěny dostáváme tedy pouze zprostředkovaně, což není ideální pro navázání určitého vztahu a důvěry s dítětem. Nicméně v některých případech se daří navázat

Naformátováno: Písmo: Barva písma: Text 1

Naformátováno: Odstavec se seznamem, Odstavec_muj, S odrážkami + Úroveň: 1 + Zarovnat na: 0.25" + Odsadit na: 0.5"

např. telefonický kontakt s dítětem, tudíž následně může být komunikace mnohem intenzivnější a přínosná pro řešení celé rodinné situace.

- Vždy je třeba reflektovat i informace od rodičů, které máme, protože dítě je každé jiné a i když budeme mít případ se dvěma stejně starými dětmi, u jednoho může být zapojení žádoucí a u druhého může dítě mít negativní vliv (zde se mluví o dětech např. kolem 7 roku)

f) Máte návrh nebo vizi, co by bylo možné udělat, aby jejich zapojování bylo co nejjednodušší?

3 odpovědi

- Zvýšit personální kapacity UMPOD.
- Momentálně mě nic nenapadá.
- Kdyby UMPOD působil více do terénu, byl by rozdělený na více složek po republice.

g) Co by Vám práci usnadnilo, co Vám práci naopak stěžuje?

3 odpovědi

- Množství případů, vzdálenost od dětí.
- V rámci participace jsem nyní spokojená.
- Práci často znesnadňují rodiče, kterým se nelíbí, co UMPOD v rámci zapojení dětí činí. Usnadnilo by to pouze nějaké nařízení rodičům, což však autoritativně nelze stanovit.

3. Cíle práce jednotlivých zaměstnanců ÚMPOD při řešení konkrétních případů

a) Co je cílem Vaší práce při řešení konkrétních případů ve vztahu k dětem?

3 odpovědi

- Zprostředkovat mezinárodní osvojení v souladu s právem a v zájmu dítěte, zastupování dítěte jako opatrovník ve věcech paternit a náhradní rodinné péče.
- Podat dítěti jemu srozumitelných jazykem informace ohledně jeho aktuální situaci, případně situaci mezi jeho rodiči (z právního hlediska), zjistit jeho názor na danou problematiku a ten následně přednést soudu jako jedno z kritérií, které by mohlo pomoci řešení dané záležitosti.
- Aby řešení odpovídalo co nejlépe dané rodině dítěte v závislosti na jeho potřebách.

Naformátováno: Písmo: Barva písma: Text 1

Naformátováno: Odstavec se seznamem, Odstavec_muj, S odřádkami + Úroveň: 1 + Zarovnat na: 0.25" + Odsadit na: 0.5"

Naformátováno: Písmo: Barva písma: Text 1

Naformátováno: Odstavec se seznamem, Odstavec_muj, S odřádkami + Úroveň: 1 + Zarovnat na: 0.25" + Odsadit na: 0.5"

Naformátováno: Písmo: Barva písma: Text 1

Naformátováno: Odstavec se seznamem, Odstavec_muj, S odřádkami + Úroveň: 1 + Zarovnat na: 0.25" + Odsadit na: 0.5"

Naformátováno: Písmo: Barva písma: Text 1

b) Jakým způsobem tyto cíle naplňujete?

3 odpovědi

- To by vydalo na knihu:)
- Především prostřednictvím komunikace s dítětem, OSPODem, případně jeho rodiči.
- komunikace s rodiči, snaha rodiče vést ke smírnému řešení

Naformátováno: Písmo: Barva písma: Text 1

Naformátováno: Odstavec se seznamem, Odstavec_muj, S odřádkami + Úroveň: 1 + Zarovnat na: 0.25" + Odsadit na: 0.5"

c) Jaké aspekty naplňování těchto cílů ovlivňují?

2 odpovědi

- Kapacitní aspekty, aspekty nedosažitelnosti dítěte, právní limity, ne/spolupráce s danými zeměmi
- Zejména spolupráce rodičů - aby nám bylo vůbec umožněno s dítětem navázat kontakt, dále věk dítěte, jeho ochota a zájem spolupracovat ve věci. V neposlední řadě i spolupráce OSPODů a soudců.

Naformátováno: Písmo: Barva písma: Text 1

Naformátováno: Odstavec se seznamem, Odstavec_muj, S odřádkami + Úroveň: 1 + Zarovnat na: 0.25" + Odsadit na: 0.5"

4. Zásada nejlepšího zájmu dítěte a jeho skutečný názor

a) Domníváte se, že uplatňování participačních práv dítěte koresponduje se zásadou nejlepšího zájmu dítěte? Zajímá mě, jestli je podle Vás princip nejlepšího zájmu dítěte aktuálně naplňován. Rozhodování třetích osob o nejlepším zájmu dítěte vychází z uspokojování základních potřeb dítěte jako je výživa, bydlení, zdraví apod. a tento zájem je poměřován s jinými zájmy jako je např. vliv délky řízení v závislosti na věk dítěte a aktuálnost vyřešit daný problém, proto mě s ohledem na Vaši odbornost a zkušenost zajímá Váš subjektivní názor na toto téma.

2 odpovědi

- Nemusí to tak být nutně ve všech případech. Dle mého je nutné posoudit každý případ individuálně. Principy je nutné uplatnit vždy na ten daný případ. Jako pomůcka může sloužit systém Best Interest Determination, který participační práva dítěte do sebe zahrnuje.
- Spíše bych řekla, že uplatňování participačních práv je jedním z mnoha předpokladů k tomu, aby byl naplňován nejlepší zájem dítěte.

Naformátováno: Písmo: Barva písma: Text 1

Naformátováno: Odstavec se seznamem, Odstavec_muj, S odřádkami + Úroveň: 1 + Zarovnat na: 0.25" + Odsadit na: 0.5"

Naformátováno: Písmo: Barva písma: Text 1

b) Jak by se dle Vašeho názoru mělo postupovat, aby byla dítěti umožněna aktivní účast na řízení v co největším rozsahu? (ať z psychologického hlediska např. jak s ním mluvit, jak při rozhovoru postupovat, promlouvat s ním ve zvláštní místnosti? A jak z právního hlediska, tedy, jak postupovat např. v jednotlivých případech řízení, soudní stání apod.).

2 odpovědi

- Zabývám se trochu jinou agendou.
- Vše se odvíjí především od věku dítěte, jelikož např. s dítětem mladším 10 let většinou nebude prováděn pohovor na soudním jednání. Vždy je ale potřeba postupovat vzhledem k okolnostem daného případu a především vzhledem ke schopnostem každého jednotlivého dítěte. Ideální scénář je tehdy, když s námi dítě komunikuje napřímo (telefon, Skype), kdy si společně můžeme otevřeně popovídat, ať už za účasti psychologa či pouze sami. Pak se mnohem snáze zjišťuje, co od nás dítě očekává, jaké jsou jeho potřeby, přání apod. a dítě tak může být řádně připraveno na nadcházející soudní jednání. Důležitou součástí je i předání informací po skončeném soudním jednání.

Naformátováno: Písmo: Barva písma: Text 1

Naformátováno: Odstavec se seznamem, Odstavec_muj, S odřádkami + Úroveň: 1 + Zarovnat na: 0.25" + Odsadit na: 0.5"

c) Dochází dle Vašeho názoru v průběhu jednotlivých řízení k zjištění skutečného názoru dítěte?

2 odpovědi

- Zabývám se trochu jinou agendou.
- Je to velmi individuální. Někteří soudci nechtějí pohovory s dětmi provádět, jelikož jim postačuje zpráva OSPOD, jiní zase velmi ochotně spolupracují a chtějí si dítě osobně vyslechnout.

Naformátováno: Písmo: Barva písma: Text 1

Naformátováno: Odstavec se seznamem, Odstavec_muj, S odřádkami + Úroveň: 1 + Zarovnat na: 0.25" + Odsadit na: 0.5"

5. Postavení dítěte v jednotlivých řízeních

a) Jak se projevuje skutečnost, že dítě je aktivním subjektem ve vztahu k jednotlivým řízením? Domníváte se, že je tento koncept naplněn beze zbytku? Prosím zamyslete se nad touto otázkou, je spíše filozofického charakteru.

2 odpovědi

- Zabývám se trochu jinou agendou.
- Dítě přestává být pouhým objektem, kolem kterého se vše točí, ale je skutečně považováno za důležitý subjekt, který může vyjádřit svůj názor na věc. Tento názor by měl být při rozhodování soudu minimálně zohledněn.

Naformátováno: Písmo: Barva písma: Text 1

Naformátováno: Odstavec se seznamem, Odstavec_muj, S odřádkami + Úroveň: 1 + Zarovnat na: 0.25" + Odsadit na: 0.5"

b) Došlo v průběhu Vaší praxe k nějakému pozitivnímu/negativnímu posunu ve věcech participace dětí ve věci veřejné i soukromých procesech jednání?

2 odpovědi

- Zabývám se trochu jinou agendou.
- Za moji relativně krátkou praxi v oboru musím říci, že se mi zdá, že se nad participací v poslední době mnohem více přemýšlí a tato otázka se postupně vyvíjí pozitivním směrem, nicméně je to velmi zdlouhavý a pozvolný proces a ne všude je vůle věci měnit.

Ještě jednou děkuji za Vaši spolupráci a Váš čas.

Naformátováno: Písmo: Barva písma: Text 1

Naformátováno: Odstavec se seznamem, Odstavec_muj, S odrážkami + Úroveň: 1 + Zarovnat na: 0.25" + Odsadit na: 0.5"

Standardní písmo odstavce, Písmo: Kurzíva, Kontrolovat pravopis a gramatiku